

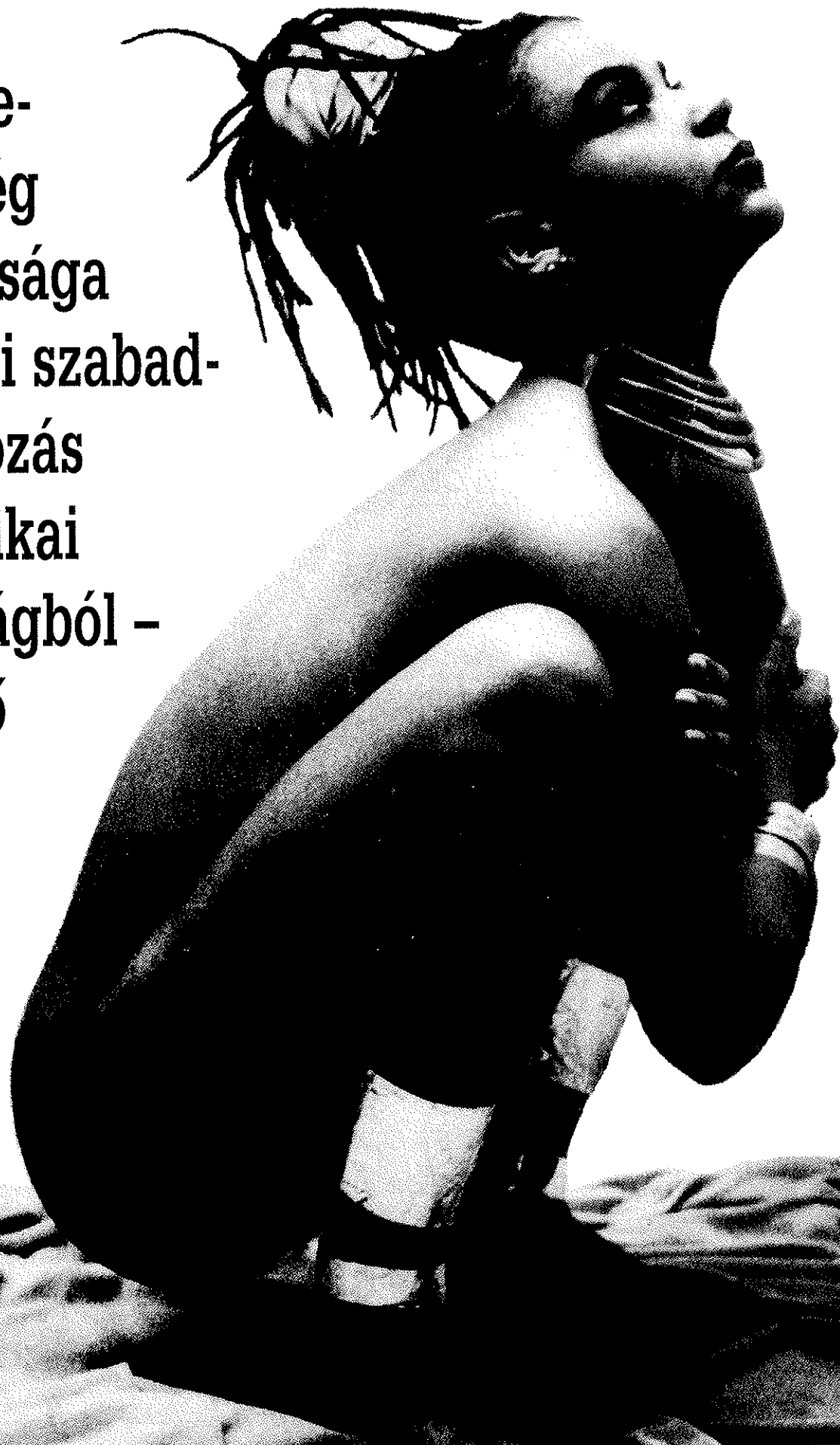
NŐSZEMÉLY

F E M I N I S T A L A P

VI. évfolyam 1996/3.

Ára: 98 Ft

- A szerve-
zetlenség
zsarnoksága
- Szerelmi szabad-
foglalkozás
- Nőpolitikai
Titkárságból -
Egyenlő
Esélyek
Titkár-
sága

TARTALOM

	Bullain Nilda: Hangerőtlenül	3
	Hírek	4
TANULMÁNY	Joreen: A szervezetlenség zsarnoksága	6
AKTUALITÁS	A vonagló férgektől a hősökig – feminizmus vita	8
	Ulla Habermann: A nép lelkiismerete és az önkéntes munka	10
PROSTITÚCIÓ	Seres László: Szerelmi szabadfoglalkozás	12
	Kádár Zsuzsa: Prostitúció felsőfokon	
	Adamik Mária: Nyílt levél	
RIPORT	Bozzi Vera: Asszonyok sora	16
ERDÉLY	Rákóczy Rozália: A csíkszeredai nő	18
NŐKUTATÁS	A magyarok többsége családhoz köti a boldogságot	20
	Schwarcz Ágota: Női szerepek változásáról	
	Magyarországon–Kanadában	
KÖNYV	Nagy Edit: Mondhat-e újat a feminista teológia	21
	– Zámbo András könyvéről –	
BEMUTATJUK	Nőpolitikai Titkárságból – Egyenlő Esélyek Titkársága	23
DOKUMENTUM	A CEDAW jelentés	24
FILM	Varró Szilvia: Von Trotta	26
NŐCSOPORT	MINŐK, Nők a barikádon	27
FEMINISTA ARCHIVUM	Acsády Judit összeállítása	28
VERS	Pálfi Ágnes: 8x5	
	Fabó Kinga verse	31

Hátsó borító: Katrin Kremmler képregénye

NŐSZEMÉLY A Feminista Hálózat lapja

Szerkesztők:

Acsády Judit,
Bozzi Vera
Bullain Nilda
Elekes Irén Borbála

A szerkesztőség címe azonos
a Feminista Hálózat címével: (1399 Bp., Pf. 701/1092)
ISSN 1219-1981

Gondozta: Gutenberg Unokái
Lapunk a Pro Helvetia Svájci
Kulturális Alapítvány
támogatásával készült

PROHELVETIA
■ Γ

HOL KAPHATÓ A NŐSZEMÉLY

Egyetemi Színpad (V., Szerb u 21-23.)
Dalmát Kávézó (Szentendre)
Közösségi ház (Kiskunlacháza)
Glossator Antikvárium (VIII., Akácfa u. 9.)
Balázs Béla Stúdió (V., Bajcsy-Zsilinszky út 36-38.)
Cirko-Gejzír (VIII., Lőrinc pap tér 3.)
Pont Könyvesbolt (V., Mérleg u. 6.)
Örökmozgó (VII., Erzsébet krt. 39.)
Szindbád Mozi (XIII., Szt. István krt. 16.)
Odeon Kft. (XIII., Hollán Ede u. 7.)
Írók Boltja (VI., Andrássy út 45.)
Tam-Tam Klub (XIII., Csanády utca)
Gondolkodó Könyvesbolt (Kádár u.)

Bullain Nilda: **Hangerőtlenül**

Gyermekpornót forgató filmeseket tartóztattak le Egerben, nemzetközi konferencia zajlott a gyermekpornográfiáról Stockholmban. Czeizel Endre ellen büntetőeljárás indult gyermekcsempészet miatt, a kormány létrehozta a Nőpolitikai Titkárságot, a parlament a prostitúcióval kapcsolatos rendelkezéseket vizsgálja felül – az elmúlt hónapokban ez csak néhány olyan eseménye, amellyel kapcsolatban nem hangzott el nyilvános állásfoglalás legalább egy hozzáértő nőszervezet részéről. Miközben – most például éppen a Népszabadság hasábjain – elméleti vita folyik a női és férfi princípiumok mibenlétéről, addig a sajtó híján van a napi történéseket követő, gyakorlati és határozott női véleménynyilvánításnak. A magyar társadalmon nehezen kérhető számon az úgynevezett női szempontú megközelítés, amikor nem ismerheti meg a nők érdekeit elvileg képviselő szervezetek álláspontját egyetlen komolyabb ügyben sem. Kivéve a női nyugdíjkorhatár emelésével kapcsolatos időszakonként visszatérő össznépi siránkozást.

Hogy miért nincs jelen a magyar köz tájékoztatásában egy aktív véleményformáló és érdekérvényesítő, női szempontú – vagy mondjuk ki bátran, feminista – hang sem?

Arról már lezajlott úgy két-három éve egy elméleti vita, hogy miért nincs Magyarországon nőmozgalom. Az okokat akkor elsősorban a történeti-gazdasági-politikai kontextusban keresték, a szocialista életforma (kétkeresős családmódel) és a kádári kettős politika (a családnak, mint a magánélet mentsvárának a felértékelődése) örökségeként értelmezték (l. Neményi Mária: *Miért nincs Magyarországon nőmozgalom*, in: *Férfiuralom, Replika könyvek*, 1994). Abban egyetértés mutatkozott mind a társadalomtudósok, mind pedig a rendszerváltás utáni 5–6 évben kialakult több, mint 20 civil és félcivil nőszervezet között, hogy a közeljövőben Magyarországon nem várható a nyugati feminista mozgalomhoz hasonló társadalmi méretű női összefogás és megmozdulás.

Azonban nőmozgalom nélkül is lehetnének a nőket érintő kérdésekben rendszeresen megnyilvánuló, társadalmi kampányt folytató nőszervezetek, amelyek biztosítanák, hogy valóban női érdekeket képviselő, feminista szempontok – mert nincsen egy női érdek és egy feminista szempont – is felvetődjenek például a pornográfiáról, a béranyaságról vagy a prostitúcióról szóló

„társadalmi vitában”. Hiányuk két fő oknak tudható be.

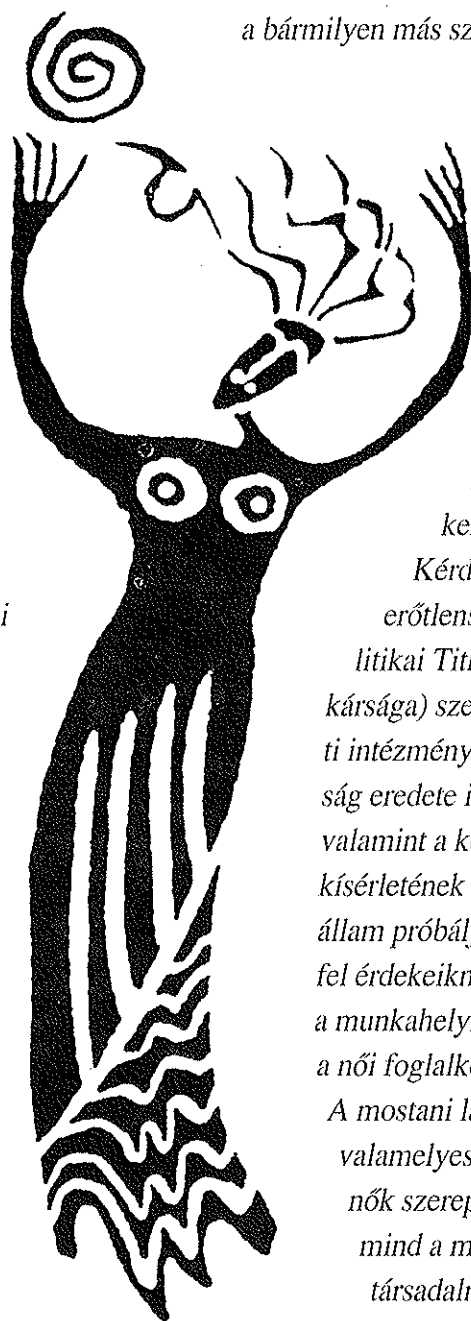
Egyrészt ütőképes személyek hiányának: annak, hogy azok, akik ma Magyarországon elméletileg eléggé felkészültek a feminizmus egész szerteágazó tudományában, azok e felkészültségüket nem tudják vagy nem akarják megfelelően kommunikálni.

Feminista nőként a mai magyar médiában csak nagyon hiteles és nagyon meggyőző személyiség lenne képes fellépni, aki vállalja az e szereppel járó lelki megterhelést is. Aki erre alkalmas lehetne, annak látnia kell az életre szóló beskatulyázás és

a bármilyen más szakterületről való kiszorulás lehetőségét is.

Másrészt az ütőképes szervezetek hiányának: a kisszámú – bár létező – feminista beállítottságú civil szerveződések a nonprofit szervezetek krónikus betegségeivel küzd hosszú évek óta. Ilyen a túlságosan demokratikus működés és a jó szándékú, ám diktatórikus vezetés váltakozása, valódi, professzionális menedzsment nélkül; a pénztelenség – de támogatás keresésére való hajlandóság nélkül.

Kérdés, hogy a nőszervezetek erőssége vagy erőtlensége nyilvánult-e meg abban, hogy a Nőpolitikai Titkárság (újabbban az Egyenlő Esélyek Titkársága) szerint éppen a civilek kérték egy kormányzati intézmény felállítását (bár valószínű, hogy a Titkárság eredete inkább az EU csatlakozás kényszerének, valamint a korábbi munkaügyi miniszter progresszív kísérletének tudható be). Létrehozásával immáron az állam próbálja meg ösztönözni a nőket, hogy lépjenek fel érdekeiknek megfelelően: a Titkárság elsőként a munkahelyi szexuális diszkrimináció, jogsegély és a női foglalkoztatás körében írt ki pályázati támogatást. A mostani lapszámban a női hangerőt kívánják valamelyest felerősíteni, a civil társadalom és benne a nők szerepének bemutatásán keresztül. Képet adunk mind a magyar, mind egy észak-európai ország civil társadalmának jellemzőiről. Szemelvényeket közlünk a nők társadalmi szerepéről és szerepváltozásairól. Bemutatjuk, hogy mit takar a legnagyobb napilapban nótémában hozzászólók vitája. Segítséget nyújtani abban, hogy miként egyeztethető össze a hatékonyság és a demokrácia egy civil szervezetben. Vitát indítottunk arról, hogyan és hogyan nem védhetők a nők érdekei a prostitúcióban. Pillanatképet adunk a nőkről, akikre már nem nőként, hanem néniként nem gondolunk. Bemutatjuk, hogy mit csinálnak az állami és a civil nőszervezetek.

HÍREK

Fiatal Roma nők Európában

Fiatal Roma nők Európában címmel tartott szemináriumot az Európai Unió Ifjúságért Programja és az Európa Tanács Budapesten szeptember 23–30. között. A hat ország szervezeteinek összefogásával, tizenöt ország részvételével tartott szeminárium az 1995-ben megtartott strassburgi Roma Fórum folytatása volt. Az Európa Tanács ösztönzésére több kérdésben összehívott szeminárium témája: a társadalom, a roma közösség és a roma nők viszonya, az emancipáció lehetőségei. A szeminárium munkanyelve a cigány (romani), az angol, a francia és a spanyol nyelv volt – magyar szinkron tolmácsolással. A résztvevők között volt a Less Amis de Romani Baxt (Franciaország), ROMI (Spanyolország) és a Roma Students Association (Románia) is. Magyarországot a Cigány Szociális, Művelődési és Módszertani Központ, valamint a Közéleti Roma Nők Egyesülete képviselte.

A résztvevők – tekintettel a sok esetben az intimitást is érintő témákra – családi nevüket nem használták a tanácskozáson, kizárólag keresztnévükön szólították egymást. A hétnapos szeminárium végén ajánlasképpen az Európa Tanács elé terjesztettek egy projektet az európai roma nők helyzetével kapcsolatos legsürgetőbb tennivalókról, így a rasszizmusról, foglalkoztatásról, a roma nők politikába való beilleszkedéséről, valamint az oktatásról is. A résztvevők tervei szerint folyamatosan kapcsolatot tartanak a jövőben egymással.

Horváth Margit
Roma Sajtóközpont

Gyönyörű manóken megy végig a reflektorfényben. Elegáns bundáját lenyűgözve figyelik a nézők, fényképezőgépek villanása örökítik meg a pillanatot. Aztán vér csöppen a kabátból. Egy, kettő, majd vértócsát hagy maga után, ahogy a modell végighúzza a kifutón. És életre kel a szörme. Róka sikolt a ketrec sarkában, amint felé nyúl a drótkampó. Hiúz rágja le fél lábát, hogy kiszabaduljon a fűrész fogú lábcsapdából. Fókaborjú néz félelemmel a felé sújtó bunkóra. A hód már tizedik perce agonizál a fullasztócsapdában, de még bírja. A nyércek fájdalmasan sikoltoznak, miközben a mérges gázt szívják be. A kedves kis csincilla már hangot sem tud kiadni, amikor a bőre alá vezetik az áramot.

Ezt láthattuk egy kis filmben november 24-én a Merlin Színházban, a Fauna Egyesület által szervezett estén. A program már 6 órakor elkezdődött a Váci utcai Liska szőrmeszalón előtt, amely most ünnepli 10 éves fennállását. A kirakatból gondos kezek beszédtek a bundákat: mindössze két szövetkabát árválkodott. A transzparensten bundás hölgy, „Jól áll neki a halál” felirattal. A rendezők matricákat osztogatnak, róla Viktor, a kis róka néz ránk és kérdezi: A te anyukádnak is van szőrmebundája? Az enyém az életét adta érte. A szalon előtt felszólalt Kaufer Virág, a Fauna Egyesület nevében, Dr. Csapody Tamás, az Alba Körtől és Kónya Árpád üzletember. A Feminista Hálózat több tagja is jelen volt. Innen mentünk a Merlin Színházba, ahol filmvetítéssel kezdődött a műsor, majd az Óbudai Kamarakórus lépett fel. Kibédi Ervin kedves állatos verseivel szórakoztatta a közönséget, majd vitabeszélgetés következett Bánki Dezső, Csányi Vilmos, Karátson Dávid, Lányi András és Nagy Boldizsár részvételével. A műsort Winkler Róbert vezette.

Mikor éjszaka végre fáradtan hazaértem, felvettem üdvözlésemre előjött, jóllakott macskámat, a nyakam köré tekertem és lett egy meleg, doromboló szörmegallérom. A legelegánsabb, amivel eddig találkoztam.
– szűsz réka –

NONPROFIT EXPO '96

Az első hazai NONPROFIT EXPO – az Európa Ház szervezésében – arra vállalkozott, hogy bemutassa az ország nyilvánossága előtt a civil szférában folyó tevékenységet. A rendezvény ihletője a nagy hagyományú brit Charítí Fair (Jóté-

konysági Kiállítás és Vásár) volt. A nonprofit törvény elkészült javaslata és a jövőre Budapesten rendezendő CIVICUS (Civil Szervezetek Világszövetsége) közgyűlés adott különös nyomatékot a kétnapos programnak. Lehetőség nyílt a kiadványok, szóró-

lapok kiállítására, a bemutatkozásra, személyes találkozásokra, valamint vitákban való részvételre. Az Építők-Liget Kongresszusi Központban 1996. szeptember 26–27-én megtartott rendezvényt évenként tervezik megrendezni.

1996 júniusában a Közép Európa Egyetem Gender Studies Programjának meghívására Budapesten előadást tartott Juliet Mitchell (képünkön közepén), neves brit feminista pszichoanalitikus.

1996. OKTÓBERÉTŐL ÚJRA MEGINDULT A FEMINISTA HÁLÓZAT „NEGYEDIK KEDD” CÍMŰ BESZÉLGETÉSSOROZATA AZ RS9 STÚDIÓSZÍNHÁZBAN (RUMBACH SEBESTYÉN U. 9.). OKTÓBERI TÉMÁNK: **FEMINISTA TEOLÓGIA.** MEGHÍVOTT ELŐADÓINK: **NAGY EDIT** (TEOLÓGUS) ÉS **VÖRÖS ÉVA** (LELKÉSZ), A **REFORMÁTUS NŐSZÖ-**

VETSÉG TAGJAI. A TOVÁBBI TÉMÁK KÖZÖTT SZEREPELNEK TERVEINK SZERINT: **A NŐK MEGJELENÍTÉSE A MÉDIÁKBAN; A PROSTITÚCIÓ TÖRVÉNYI SZABÁLYZÁSA; A LESZBIKUS SZERELEM.** AZ ELŐADÁSOK MINDEN HÓNAP NEGYEDIK KEDDJÉN **ESTE 7-KOR** KEZDŐDNEK. A SZERVEZŐK MINDEN ÉRDEKLŐDŐT SZERETETTEL VÁRNAK.

SZOLGÁLTATÁSOK A NŐK HÁZÁBAN

A szakemberek és önkéntes segítők által működtetett Nők Házában többféle szolgáltatás működik.

Gyermekeiket egyedül neveiök problémáikkal hétfői napokon 10 és 19 óra között kereshetik Vermes Magdolnát, aki maga is egyedül neveli gyermekét. Az ő segítségét kérhetik még azok a nők is, akik erőszakos élettársi vagy házastársi kapcsolatban élnek, vagy akiket valamely családtagjuk bántalmaz. Keddi napokon 10-től 13 óráig dr. Minya Klára elsősorban olyan középkorú nőknek igyekszik támaszt nyújtani, akik a munkaerőpiacon életkoruk miatt kerültek hátrányos helyzetbe. Dr. Molnárné dr. Rösner Ágnes a nehéz helyzetben levő nőknek ad jogi tanácsokat minden kedden 15 és 17 óra között.

Azok a hölgyek, akik egyedülálló és magányos helyzetükön változtatni kívánnak, szerdánként 16-tól 19 óráig dr. Panner Ágneshez fordulhatnak. A Tükör Klub – Tarján Iza vezetésével – havonta egy alkalommal működik. A klubban, ahová korhatár nélkül jelentkezhetnek az átmenetileg egyedül élő hölgyek, olyan barátkozási, találkozási lehetőségek valósulhatnak meg, amelyek közös programok szervezését is lehetővé teszik.

Nők Háza, 1114 Budapest,
Villányi út 11-13. IV. em. 406.,
tel.: 209-2327
(üzenetrögítő működik)

GENDER STUDIES GYŰJTEMÉNY MTA TTK

1068 Budapest, Benczúr u. 33. 403. sz.

1996. novemberétől az érdeklődők rendelkezésére áll a főleg angol nyelvű szakirodalomból álló társadalomtudományi szakgyűjtemény.

A mintegy száz kötetből, külföldi szakfolyóiratokból, valamint konferenciákat, women's és gender studies oktatást és kutatást érintő információkból, dokumentumokból álló gyűjteményt ajánljuk kutatóknak, oktatóknak, szakdolgozatot íróknak és a téma iránt érdeklődőknek.

A könyveket helyben tanulmányozhatják, a kölcsönzés egyelőre korlátozott. Az érdeklődők rendelkezésére állunk az alábbi időpontokban:

Páratlan héten: csütörtök du. 3-5-ig

Páros héten: csütörtök du. 4-6-ig

További információ a fenti időpontokban: 321-4830/168

RANI DREW ÚJ SZÍNDARABJA

1996. decemberében
az ELTE English Drama Society bemutatja

Rani Drew:

„B for Beef: Buy
British”

című, angol nyelvű színdarabját
az Egyetemi Színpadon
(Bp. V., Szerb u. 21-23.)

Előadások:

december 2., 3., 5., 6., 7.
este 7.30

Jegyek a helyszínen kaphatók.

További felvilágosítás:
343-0552 (üzenet Rani Drewnak)

Az alábbi írás a nyugati nőmozgalom „hőskorában” 1972-ben született. A szerző a nőcsoportok szervezeti felépítésének dilemmáját ragadja meg és ezzel alapvető elméleti és gyakorlati kérdéseket érint a civil szféra hatékonyságával, belső konfliktusaival és a demokratikus politikai szerveződéssel kapcsolatban. A cikk rövidített változatát adjuk most közre.

Joreen : A SZERVEZETLEN SÉG ZSARNOKSÁGA

Emögött az igény mögött a minden ízében túlstrukturált társadalom elleni tiltakozás húzódott.

A strukturálatlanság, a vezető és szervezeti felépítés-nélküliség, így egy egészséges kezdeményezésből sokkal inkább egy önmagában vett értéket képviselő szent tehéné vált a nőmozgalom ideológiájának megkérdőjelezhetetlen részeként. A mozgalom kezdetén ennek a kérdésnek nem volt túl nagy jelentősége, hiszen a consciousness raising (tudatébresztő) csoportokat tartották akkoriban a mozgalom legfőbb céljának és működésmódjának. A laza csoportosulás, a közvetlenség és a támogató légkör valóban sokak részvételét bátorította és segítette felszínre hozni az egyéni meglátásokat. A baj csak akkor mutatkozott meg, amikor egyes csoportok már kimerítették a tudatébresztés erényeinek minden tartalékát, és ennél valamivel konkrétabb tevékenységbe fogtak. Ekkor rendszerint kavardás támadt, hiszen a legtöbb csoport egyáltalán nem akart változtatni saját laza szerkezetén a saját maga elé kitűzött feladat megváltozásával.

Formális és informális csoportok

Akárannyire is szeretnénk, struktúra nélküli csoport nem létezik. Attól függetlenül, hogy egy csoport milyen célból és milyen hosszú időre jött össze elkerülhetetlenül kialakít magának valamely belső szerkezetet. Az így létrejött szerkezet lehet rugalmas, időközben változhat, többé-kevésbé egyenletesen oszthatja szét a csoport tagjai között a feladatokat, a hatalmat és az erőforrásokat.

Mindez azt jelenti, hogy a hierarchikus szerkezet nélküli laza csoport létrehozására törekedni éppen olyan hiábavalóság, mint az „objektív” tudósításra, „értékmentes” társadalomtudományra vagy „szabad” gazdaságra. A „laissez faire” elven alapuló csoport realitása annyi, mint egy hasonló elven alapuló társadalomé; és a korlátozás nélküliség elve csak ködösítésként szolgál majd a szerencsések és az erősek számára, hogy uralmat gyakoroljanak a többiek felett. Az uralmat ebben az esetben könnyű megalapozni, hiszen csak a formális hierarchia lehetőségét zárta ki a csoport, az informálisét, vagyis az íratlan, közvetlen módon kialakulókat nem. Ugyanígy a „laissez faire” filozófia a gazdaságilag jobb helyzetben levőknek lehetővé teszi, hogy befolyást gyakoroljanak a jövedelmek, az árak, a javak szétosztásának alakulása fölött. Ez az elképzelés csak az állam szabályozó szerepét teszi lehetetlenné, a hierarchiák és uralmi szerkezetek létrejöttét nem. Így a formális struktúra hiánya csak a hatalom elkendőzése. A nőmozgalomban gyakran lehangosabban azok érveltek a szervezettség ellen, akiknek a struktúránélküliség a legjobban kedvezett, mert esetleg hatalmi helyzethez és előnyökhöz juttatta őket (aminek elképzelhető, hogy tudatában voltak, de lehet, hogy nem). Mindaddig, amíg a csoport informális marad a döntéshozatal módját és szabályait csak néhányan ismerik. Azok, akik előtt ezek a szabályok ismeretlenek és nem kerülnek be a döntéshozók közé teljesen összezavarodhatnak és folyamatosan átéjtve érzik magukat.

A döntéshozatal szabályainak mindenki számára hozzáférhetőnek kell lenni, ami csak a szabályok megalkotása után válik lehetségessé. A szabályok megalkotása, a formalizáltság még nem jelenti feltétlenül

a csoport informális, közvetlen jellegének elvesztését. (...)

A szabályozatlan, formális szerkezet nélküli csoportnak mindig létrejön saját rejtett struktúrája, ami alapja lehet a csoporton belüli elit kialakulásának.

Az elitizmus természete

Az „elitista” szó valószínűleg a nőmozgalom egyik leginkább lejáratott szava, amit szinte sosem használnak helyesen. (...) Önmagában valaki még nem lehet elitista, mert a szó helyesen alkalmazva csoportokra utal.

Az elit olyan csoport, amelynek hatalma van egy nagyobb csoport felett, amelynek részét képezi. Felelőssége azonban nincs efelé a nagyobb csoport felé, mint ahogyan a hatalmat sem a nagyobb csoportot alkotó egyének tudtával és beleegyezésével szerezték meg. (...) A legalattomosabb elitek tagjai a nagyobb csoport számára egyáltalán nem ismertek, ügyesen rejtik kilétüket. Abban a pillanatban ugyanis, amint ismertté válnak, figyelni kezdik őket, és a hatalmukat elrejtő álarc lehullik.

Az, hogy az elitcsoportok informálisak, még nem jelenti azt, hogy láthatatlanok. Az éles szemű és jó fülű megfigyelőnek bármely kis csoport gyűlésén megállapítható, hogy ki kit befolyásol. Egy adott baráti társasághoz tartozók például szorosabban kapcsolódnak egymáshoz, mint a csoport többi tagjához. Nagyobb figyelemmel hallgatják és kevesebbet szakítják egymást félbe, és kedélyesen egyetértenek. A többieket hajlamosak figyelmen kívül hagyni vagy hajlamosak egyenesen beléjük kötni. Értelemszerűen a pikszisen kívüliek egyetértése már nem is kell egyes döntések meghozatalához, bár érdekük marad továbbra is az, hogy jóba legyenek a „bennfentesekkel”.

Az elitek léte nem feltétlenül összeesküvés. Nagyon ritka az, hogy egy kiscsoport azért jön össze, hogy saját céljainak megvalósításáért tudatosan megszerezze a hatalmat egy másik csoport felett. Az elit se nem több és se nem kevesebb egy baráti társaságnál, amelynek tagjai történetesen ugyanabban a politikai tevékenységben vesznek részt. (...)

A baráti társaság egyfajta kommunikációs hálózatként is működik az adott csoport által megteremtett kommunikációs formákon kívül. Ha a csoport az információ áramlást nem szervezi meg, a baráti társaság tagjai közötti kommunikáció válhat az egyedüli információ cserévé, így az információhoz való jutással a baráti társaság tagjai nagyobb befolyásra tesznek szert a többieknél.

Mint ahogy már említettük, valószínűleg a laza szerkezetű csoportok a legalkalmasabb fórumai annak, hogy a nők saját életükről beszéljenek, arra azonban már kisebb az esély, hogy érdemi munkát lehessen folytatni bennük. Amint a csoport tagjai úgy érzik, hogy „csak beszélgetni” önmagában véve már nem olyan szórakoztató, ezért inkább csinálni kellene valamit, a hatékonyság érdekében szükségessé válik a közösség működtetésének bizonyos mértékű átszervezése. (...) A nem hivatalos szerveződések tagjainak kapcsolata egymással lazább annál, hogysen komolyabb feladatot végezhetnének együtt. Ilymódon a mozgalom sok mindent érint és tart mozgásban, de érdemben kevés eredményt produkál. E sokoldalúság következményei sajnos nem annyira ártalmatlanok, nemegyszer ugyanis maga a mozgalom esik áldozatául.

A jó együttműködéshez szükség van arra is, hogy a csoport tagjai magukat egyfajta baráti közösséggé formálják, bár az elsődleges cél természetesen továbbra is a dolgok megfelelő kézben tartása és irányítása. Ez sok nő számára lehetetlenné teszi a mozgalomhoz való

csatlakozást. Mert mindaddig, amíg a belépés egyik feltétele az, hogy előzőleg egy kisebb csoportba kellett tartoznia, az a nő, aki nem kimondottan társasági ember, határozottan hátrányban van a közéletet kedvelőkkel és/vagy az abban aktívan résztvevőkkel szemben. És mindaddig, amíg a baráti társaságok a szervezett tevékenység legfőbb eszközei, fennáll az a veszély, hogy az elitizmus intézményesítetté válik. (...)

Ha egy csoportnak nincs közösen megoldandó feladata (és ez alatt érthető a tudatosság fejlesztésének problémája is), akkor tagjai arra fordítják energiájukat, hogy másokat a saját fennhatóságuk alá vonjanak. Ezt ráadásul nem feltétlenül rosszindulatból teszik (bár persze akad erre is példa), hanem azon egyszerű okból, hogy képességeiket nem tudják jobb dologra használni. Tehetséges emberek – ha túl sok idejük van, de egyúttal igényük is arra vonatkozóan, hogy tartalmassá tegyék az összefüggéseket – energiájukat gyakran arra fordítják, hogy másokat irányítsanak vagy bíráljanak a csoporton belül. **Az idő nagy részben tehát belső viszálykodással és személyes hatalmi csatározásokkal telik.** Amikor viszont van mit csinálni, személyes érdekek alárendelődnek a nagy közös célnak és a csoporttagok fokozatosan megtanulják az együttműködés elemi szabályait. Az a kényszer tehát, hogy saját képünkre formáljuk a másikat és meghatározzuk számára, milyennek is kellene lennie, a közösen megoldandó probléma felmerülésével minimálisra csökken. (...)

Minél kevésbé rendelkezik meghatározott struktúrával egy szervezet, annál kevésbé képes irányítani saját fejlődését és politikai arculatát. Ez nem feltétlenül jelenti azonban, hogy ezeknek a csoportoknak nincs semmilyen hatása. Feltéve, hogy a médiák megfelelő figyelmet szentelnek nekik, illetve hogy helyénvalóak a társadalmi körülményekkel kapcsolatos felvetéseik, hatásuk széleskörű érdeklődésre tarthat számot. Mindez önmagában még nem biztosítja azt, hogy ezek a csoportok komoly eredményeket tudnak felmutatni. Kezdeményezéseik ugyanis általában csak ötletek formájában maradnak fenn, melyekről beszélnek, de az esetek nagy többségében nem valósítják meg őket. Míg egyetlen ötlet kivitelezése nem okoz különösebb gondot, addig több egyidejű végrehajtásához összehangolt politikai hatalomra van szükség, s emiatt nincs is rá esély, hogy ez sikerüljön.

A rögzített szabályok nélkül működő csoportokban elvileg (...) nincs lehetőség arra, hogy bárki is hatalmat gyakoroljon. Ha a csoport szándékosan úgy dönt is, hogy senkit nem jelöl ki erre a feladatra, attól még a hatalmat nem veti el. Mindössze annyi történik, hogy lemond arról a jogáról, mely szerint a hatalommal és befolyással bíróktól a felelősség felvállalását követelheti. Abban az esetben, ha a mozgalom a továbbiakban sem kívánja a hatalmat megosztani és bizonyos emberekre ruházni, mert tudja, hogy nem kényszerítheti őket felelősségvállalásra, egyúttal meg is ment bármely csoportot vagy személyt attól a veszélytől, hogy egyeduralmuk válnak. Ugyanakkor az is elkerülhetetlenné válik, hogy a mozgalom hatékonysága minimálisra csökken. Kell lennie valamilyen átmenetnek a két véglet között.

A demokratikus szerveződés (lehetséges) alapelvei

Majd ha egyszer a mozgalom nem ragaszkodik olyan kitartóan a szervezethez elvetésének ideológiájához, alkalmassá válik arra, hogy olyan formát hozzon létre, amely képes biztosítani a hatékony munkához szükséges feltételeket. Ez nem azt jelenti, hogy – egy másik szélsőségbe esve – vissza kellene érni a hagyományos szervezeti formákhoz. Nem szabadna azonban vakon elutasítani őket. Néhány hagyományos – bár távolról sem tökéletes – technika akár hasznosnak is bizonyulhat; mások által megtudhatjuk, mit kell és mit nem szabad megtenni ahhoz, hogy bizonyos dolgokat – esetleg minimális személyes ellentét árán is – elérjünk. (...) Alapjában véve nincs semmi rossz önmagában a szervezet határozott belső struktúrájának tudatos kiépítésében – kivéve, ha túlzásba visszük a jelentőségét.

Kísérletezhetünk például az alábbi néhány alapelvvel, már csak azért is, mert a demokratikus működéshez elengedhetetlenek és politikai szempontból is hatékonyak:

1. Demokratikus eljárás az, amelynek során egyéneket meghatározott feladat elvégzéséhez szükséges meghatározott pozícióhoz juttatjuk. Amennyiben hagyjuk, hogy egyesek meggondolatlanul vegyenek át valamilyen munkát vagy feladatot, akkor azok megfelelő kivitelezése bizonytalanná válik.
2. Kívánatos, hogy mindazok, akik tekintélyhez jutottak, tartozzanak felelősséggel az őket delegálóknak. Ezáltal a csoport ellenőrizheti a hatalommal rendelkezőket. Egyének is gyakorolhatnak hatalmat, de mindig a csoport dönt annak módjáról.
3. A hatalom felosztásakor törekedni kell arra, hogy optimális legyen a vele rendelkezők száma. Ez megakadályozza, hogy egyesek monopolizált helyzetbe kerüljenek, továbbá szükségessé válik, hogy a hatalmi pozícióban levők folyamatosan konzultáljanak egymással. Arra is lehetőség nyílik, hogy ezek a személyek munkájukért felelősséget vállaljanak, és ezáltal speciális feladatokban jártasságra tehetnek szert.
4. A különböző személyre szabott feladatokat egymás között időnként forgatni, cserélni kell. Azok a tevékenységek ugyanis, melyek túl sokáig tartoznak egyvalaki hatáskörébe (akár hivatalos, akár nemhivatalos keretek között), lassanként szinte annak „tulajdonává” válhatnak, méghozzá olyan mértékben, melyet a csoport már nem egykönnyen tud ellenőrizni vagy korlátozni.
5. Fontos a feladatok racionális kritériumok szerinti elosztása. Amennyiben valaki úgy jut pozícióhoz, hogy a csoporton belül mindenki kedveli, másvalaki viszont azért kap nehezebb feladatot, mert nem örvend különösebb népszerűségnek, az hosszú távon sem a csoportnak, sem az egyénnek nem kedvez. A rátermettségnek, az érdeklődésnek, illetve a felelősségtudatnak sokkal nagyobb szerepet kell játszania az ilyen döntések meghozatalánál. A tagoknak lehetőséget kell biztosítani, hogy elsajátíthassák azokat a képességeket, melyeknek nincsenek birtokában, de a „mély vízbe dobás” helyett ajánlatosabb „tanoncidő” technikáját alkalmazni. Ha valakinek úgy kell felelősséget vállalnia a rá bízott feladattal, hogy nem rendelkezik a hozzá szükséges megfelelő képzettséggel, az demoralizáló lehet. Ugyanakkor, ha valakitől elveszik a lehetőséget, hogy azt csinálhassa, amihez ért, az nem tesz kellően motivált arra, hogy a továbbiakban fejlessze képességeit. Az emberiség története során a nőket legtöbbször büntették kompetenciájukért; a mozgalomnak azonban nem szükséges ezt a fajta eljárást megismételnie.
6. Alapvető követelmény az is, hogy az információ megfelelő rendszerességgel mindenkihez eljusson. Az információhoz való szabad hozzáférhetőség hatalommal ruházza fel az egyént. Amint nemhivatalos úton új ötletek és információ terjed a csoport keretein kívül, máris megkezdődik a csoporttól független véleményalkotás. Minél többet tud valaki az éppen aktuális történésekről és a dolgok működéséről, politikailag annál hatásosabb lehet.
7. A csoporttagok számára egyenlő mértékben kell biztosítani a különböző lehetőségekhez való hozzáférést. Ez nem mindig lehetséges, mégis erre kell törekedni. Akinek monopóliuma van egy-egy ilyen gyakran használt eszköz fölött (ami lehet például a férj nyomdagépe vagy egy sötétkamra), az esetleg eltúlozza annak jelentőségét és hatását. A képességek vagy az információ szintén eszköznek tekinthetők. Az egyéni képességek épp ezért ugyanúgy hozzáférhetőek a többiek számára, feltéve, hogy a tulajdonosaik hajlandóak másoknak is megtanítani őket.

Fordította: Acsády Judit és Mitró Zsuzsa

Joreen: „The Tyranny of Structurelessness” *Radical Feminism*. ed. by Koedt Levine Rapone. Quadrangle 1973. p. 285–299.

A vonagló férgektől a hősökig

„Nem szeretnék szép nő lenni Magyarországon” – szögezte le *Miskolczi*, aki állítja, hogy a szép és sikeres nők idehaza boldogtalanok. „Soha ennyi sikeres, szép asszony nem kutatott-keresett magához illő jó hapsit. És soha ennyi kudarc. Soha ennyi magány.” Mivel magyarázható e boldogtalanság? Kiderül. „A nők rettenetes árat fizetnek azért, hogy a férfias erényekkel győzni mernek egy férfiakra méretezett társadalomban.

Többnyire azokkal a hagyományos női értékekkel, képességekkel, tulajdonságokkal (gyengédség, áldozatvállalás, önzetlenség, gyámolítandóság, érzelmesség, otthonteremtő képesség stb.) lesznek szegényebbek, amelyek elvesztése feltétlenül kell a győzelemhez, de amelyek hiánya többnyire szerethetlenné teszi őket.” A Kiskegyed főszerkesztője a múltat elemezve próbálja megfejteni a jelent. A sztahanovista szövőgyári munkásnő, a traktoros lány és a férfiakkal egy sorban dolgozó asszonyalakját idézi fel, akit ugyan elhagyott a férje, de sebját, jött helyette a nőpolitika. Utána meg a szexuális forradalom. „A munkában (társadalmilag) felszabadult nők szervezhetik, viselkedésükben, szokásaikban utánozhatják az állítólag genetikailag is poligámra programozott férfiakat. (...) Mozgalmak is épülhetnek rá, zavaros, megfoghatatlan egyenjogúságot követelve.” *Miskolczi* szerint a fentiekkel magyarázható a sok válás, a családok széthullása. De ez még nem minden. „Mostanában jön a nem várt, katartikus felismerés, hogy a nők nem is családfenntartói minőségükben, nem az ilyen-olyan karriert csináló munkákban, még csak nem is a férfiakat utánzó szexuális magatartásukkal veszítették a legtöbbet. Sikeresek és szépek, fakók és filléreskedők – a férfiakat veszítették el. Mert sajátosan rossz vagy jó sorsába belefűlt vagy fuldokol a nagybetűs fogalom, a nő.”

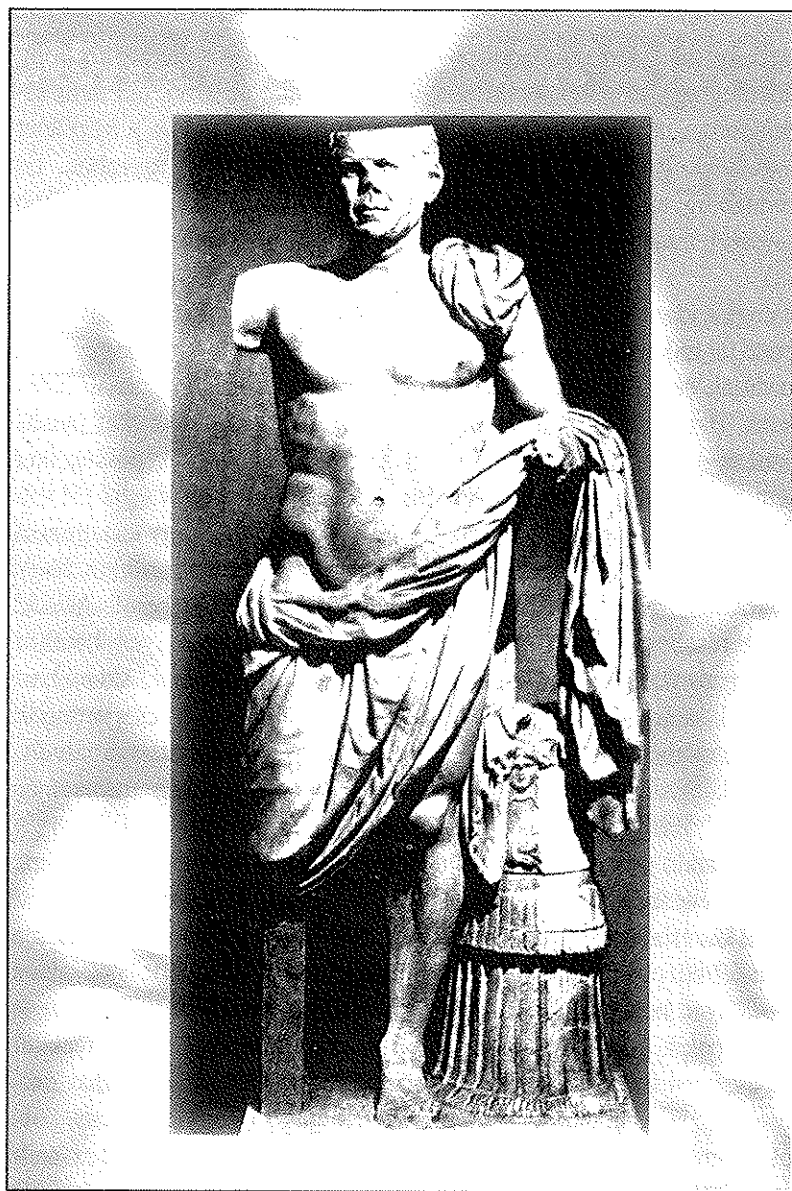
A nagybetűs fogalom fuldoklásán (?) túl aggodalomra adhat okot, hogy a sikeres nők mellett a férfiak esetleg elnőiesednek, impotenssé válnak, kisebbségi komplexusokkal küszködnek. Akkor pedig – írja *Miskolczi Miklós* – egyre kevesebb lesz a jó hapsi.

Pipogya bohócok

Hernádi Miklós tanácsokkal látja el a nőket. Mindenekelőtt aztal, hogy ne szólják le a férfiakat. Ez azért lényeges, mert „magamat alázza le az a nőtársadalom, amely folytonosan leszólja a férfit. Márpedig számos jelzésből tudni lehet, hogy így van.”

A szociológus abban látja a „nőtársadalom férfiellenességének egyik okát”, hogy a nők mind kevésbé szerelmesek. „Egyre több nő áll össze vagy házasodik össze olyan férfival, akibe nem szerelmes. Amikor szerelemről beszélek, korántsem dőre rajongásra, inkább érett, kiegyensúlyozott, egy személyhez

Vitasorozat nőkről, férfiakra, feminizmusról. Indulatos vitát robbantott ki *Miskolczi Miklós*, a Kiskegyed című hetilap főszerkesztője és *Hernádi Miklós* szociológus. A szerzők a nőkről, a két nem kapcsolatáról és a feminizmusról fejtették ki nézeteiket a Népszabadságban. A lap alig győzte közölni a vitacikkeket. Bár az eszmecsere színvonala olykor némi kíváncsivalótt hagyott maga után, a téma miatt fontosnak érezzük, hogy felidézzük a vita főbb gondolatait. *Miskolczi Miklós* és *Hernádi Miklós* írása augusztus 24-én, a Népszabadság hétvégi mellékletében jelent meg.

fűződő vonzalomra gondolok. A férfitársat partner mindeközben, ha nem is vakon, de mélyen szerelmes. A nőnek számos okból, a hiúság okából is jólesik a szerelmes férfi legyeskedése, de nem kavarja fel a dolog.” A második tanács így hangzik: nők, ha lehet, szerelemmel menjetek férjhez!

Ne magatoknak szüljétek! – íme a harmadik bölcsélet. *Hernádi* szerint a „nőtársadalom saját belügyének hajlamos tartani a társadalom újratermelődésének egész ívét.” Ritka az olyan anyuka – tudjuk meg –, aki válás után „készséggel elismerné, hogy legalább felerészben az apjától is örökölt genetikailag valamit a gyerek”. Ezek után *Hernádi* azt tanácsolja a nőknek, hogy tanuljanak meg sportszerűen válni, hisz „minden más törekvés, különösen a totális győzelemre való törekvés, pusztulással fenyeget”. A szociológus úgy tartja, a válások számát kevésbé fontos mérsékelni, mint a válások destruktivitását.

Az eszmefuttatás utolsó néhány bekezdését csonkítatlanul tesszük közzé. Úgy gondoljuk, a kellő hatást csak a maguk teljességében érhetik el.

„Végül kérve kérem a nőket, hogy amiről a természet tehet, azért a természetet hibáztassák, világért sem egy ellentáborként elgondolt férfitársadalmat! Nem könnyű nőnek lenni, mindnyájan tudjuk, de hát magasfeszültségű póznán vagy lövészárkokban elpusztulni, tüzellel vagy árral dacolni sem könnyű. Magam is rossz vágányon vagyok azonban, mert én is szembeállítom a két nemet ahelyett, hogy összeterelném. *Simone de Beauvoir* szellemesen írja: a nő nehezen képzelheti tündérkirálynőnek magát egy véres vattacsomóval a combja között. De ne terheljük ezt, meg sok egyebet, feminista gesztussal a férfiakra, mondván, hogy ők a szerencse fiai. Mert ez éppen feminista szempontból öngól, hisz épp a női dolgok piedesztálra emelése

– azok sárba taszítása helyett – emelne legtöbbit a nőkn. S ha a női nyugdíjkorhatárnak a férfiakéhoz való igazítása kerül szóba, ne legyintsünk arra a mai tényre, hogy a rövidebb életű férfiak csak egynéhány évig, a nők viszont vagy húsz évig lehetnek nyugdíjasok. Több vonzalmat, több szánalmat tehát! Több helyet is a férfiaknak a gyerekek életében! Több örök időkre szóló szülői társi szövetséget! Mi, férfiak, tudjuk jól, hogy bőven van miből ezt a többet megadni. És akkor mi ismét hősök leszünk, nem pedig vonagló férges vagy pipogya bohócok.”

Távol a szociológiától

Elsőként *Neményi Mária* szociológus reagált a Népszabadság augusztus 30-i számában. „Nem tudta mire vélni az egészet. Uborkaszezonban az állóvízbe bedobott csali volna, amelyre talán rákap a feminista mozgalom valamely hazai képviselője?” – tette fel a kérdést, majd feladta a találgatást. „Kontextus-nélkülinek érzem a két írás harcias hangnemét olyan társadalmi közegben, amelyben sem a napilapok, sem szakmai folyóiratok nem bővelkednek feminista írásokban, ahol ritka jelenség egy társadalmi tény nőszempontú megközelítése, ahol nem jellemző, hogy nők állítják szembe magukkal a férfivilágot, és a férfiakon kérik számon sikertelenségeiket, sérelmeiket, hátrányos megkülönböztetésüket.”

Igaz, *Miskolczi* véleményén *Neményi* nem lepődött meg. „Tőle nem várható el, hogy a szexuális forradalomról, a női emancipációs mozgalmakról, a feminizmusról és különféle irányzatairól, vagy ne adj' Isten, a válás társadalmi okairól mélyebb elemzést adjon. Ahhoz ért, hogy olvasói körében tovább erősítse azt a sztereotipikus nőképet, amely szerint a nők a férfiak kiszolgálására születtek, egyetlen céljuk a férfiak elcsábítása, megszerzése és megtartása lehet.”

Ami viszont *Hernádi Miklós* illeti, *Neményi* csodálkozik. „*Hernádi Miklós* emlékezetem szerint csak a magyar irodalomból iratkozott ki látványosan, a szociológiából való kiiratkozását elfelejtette bejelenteni. Írása arról győz meg, hogy az egyéni sérelmekből, eseti megfigyelésekből, húsz éve olvasott szakirodalomból és ezek érzelmi alapú kombinációjából született megállapítások ugyanolyan távol állnak a szociológia tudományától, mint attól a társadalmi valóságtól, amit megpróbál megfejteni.”

Neményi segítségkérésnek tekinti *Hernádi* cikkét, de nem érti, miért a „feminizmus deklarált ellenségeit” tartotta a Népszabadság a legalkalmasabbnak arra, hogy a témát elővezessék. „Ezt a választást én olyannak látom, mintha a cigányság társadalmi krízishelyzetét *Moldova Györggyel*, a Bűn az élet szerzőjével elemeztetnék, aki szerint kriminalitás, homoszexualitás és a barna bőr egymással összefüggő jelenségek. Vagy esetleg a liberalizmus esélyeit a Demokrata valamely szerzőjével kívánnák az olvasó elé tárni. A cikkekből áradó szexizmus a rasszizmushoz hasonlóan veszélyes formája a születési adottságok alapján való diszkriminációnak. A Népszabadság ebben az esetben csődöt mondott” – véli a szociológus. Szerinte nem véletlenül, hisz a lap főszerkesztője, helyettesei és a rovatvezetők férfiak.

Védjen meg téged a Seszták Ágnes!

Elérkeztünk ahhoz a ponthoz, amely *Miskolczi* és *Hernádi* szemszögéből alighanem a legkínosabb. *Seszták Ágnes*, a finoman szólva is erősen jobboldali Demokrata főszerkesztő-helyettese ugyanis védelmébe vette őket. *Seszták* szeptember 9-én hozta nyilvánosságra gondolatait. Néhány idézet: „Kelet-Európának ezen a részén a nemek közt nem béke, nem

is háború dúl, hanem zűrzavar uralkodik. Elbizonytalanodás. Ebből a helyzetből e pillanatban a nők látszanak győztesként kijönni és a férfiak állnak folyamatosan vesztrőre.” „Az egyenjogúság nevében szinte mindent elkívántunk tőlük. (*Mármint a férfiakról – a szerk.*) Az öltözködést, a viselkedést, a cigarettát, az alkoholt, a kezdeményezést, a családfenntartást és az agresszivitást. Végül, a legsúlyosabbat, az egész gyerekvállalás jogát kizárólagosan női monopóliummá tettük. Nem hiszem, hogy a férfiak korai halálzásába ne játszana bele a nők túlságosan is nagy aktivitása, mivel bemaszíroztak a maskulinok világába.” „Ahol a nők ülnek pozíciókban, ott a férfiak sunyító kutyusként oldalognak le a színről, legyen bár lakásmegosztásról vagy gyermekelhelyezésről szó.”

Seszták egyebek mellett még leírja, miként élnek vissza a nők biológiai adottságaikkal, azaz szexuális vonzerejükkel, végül pedig kijelenti: nálunk akkor emelkedik igazi rangjára egy férfi, amikor már csak volt.

Seszták írásával egyidőben jelent meg *Pelle János* író, újságíró cikke. *Pelle* rólunk is megemlékezett. „A **Nőszemély** című, kis példányszámú, rokonszenves lap szerzői, ha olykor nyugati forrásokból át is vesznek néhány túlzónak nevezhető feminista teóriát, többnyire teljesen jogos követeléseket hangoztatnak, amelyek bőven beilleszthetők a mozgalom eredeti, a nők egyenjogúságáért küzdő céljai közé.” *Pelle* egyébiránt úgy látja, hogy a nők helyzetéről folytatott vita mellékvágányra futott. Tiltakozik az ellen, hogy *Neményi* rasszistának nevezte *Moldovát*, aki – állítja *Pelle* – könyvében közölte ugyan, de nem osztotta a rendőrök cigányokról vallott nézeteit.

Szeptember 13-án *Csizmadia Ferencné Nemes Márta*, a *Családi Nevelésért Alapítvány* képviselője sürgeti, hogy a „családban a férfinak vissza kell kapnia a családfői szerepet a vele járó nevelési, vagyis tudatos modelladó, támasznyújtó felelősséggel együtt”. Szerinte a „férfi a felelős fia és lánya viselkedéséért, a párja egészségéért”, míg a nő a „családi összetartásért”.

Laczkó Zsuzsa, a *SEED Kisvállalkozás-fejlesztési Alapítvány* nevében (Népszabadság, szeptember 16.) azt kérdezi, miért olyan nagy baj, ha a nők egy része szeretne a gyerekvállalás mellett karriert csinálni. Később arra int, hogy a részvétet érdemlő férfiak mellett ne feledkezzünk meg a tartásdíjat nem fizető, időnként felbukkanó, majd újra eltűnő apákról sem.

Gombás Gabriella veszprémi újságíró szeptember 23-án közölt cikkében elárulja, hogy ő bizony nem szeretne *Miskolczi Miklós* lenni. Az újságíró szerint úgy tűnik, „könnyebb otthon maradni, mint felvenni a harcot, szembeszegülni egy egész intézményrendszerrel, a társadalmi valósággal, konzervatívizmussal, azzal a szexizmussal és rasszizmussal, amelyet *Miskolczi* (is) képvisel”.

A szintén újságíró *Holai Andrea* sem hagyja válasz nélkül a vitaindítóban közölt állításokat. A kapcsolat kezdetén – írja – még érdek, hogy a nő önálló és független, hogy nagyszerűen vezeti az autóját és az életét. Aztán a férfi számára mindez kezd sok lenni, úgy érzi, felesége a fejére nőtt.

Nagy Ilona (Népszabadság, október 7.) nagyfokú sületlenségnek tartja, hogy a férfi felelős fia és lánya viselkedéséért, párja egészségéért. A családi harmónia – állapítja meg – azt feltételezi, hogy mindkét fél egyenrangú kapcsolatban, a családfő elnevezés amúgy is elfogadhatatlan egy független hivatással rendelkező nő számára. Az ilyen nő ugyanis társnak tekinti a férfit.

A vita még tart ...

- ZZ-

Illusztráció: Falus Róbert
A RÓMAI BIRODALOM

Ulla Habermann:

A nép lelkiismerete és az önkéntes munka*

Jelen írásomban egy sajátosan dán fogalommal, a „folkelighed” – a nép lelkiismerete – fogalmával foglalkozom, úgy gondolom ugyanis, hogy ez hordozza az önkéntes tevékenység – beleértve az önszervező csoportokat is – gyökereit. S részben ezzel magyarázható a Dániában folyó önszervező tevékenység speciális felépítése és fejlődése. Mégis Európa másik végén kezdem.

A „Nyári gondolatok” című könyvében Vaclav Havel reményteljes víziót fogalmaz meg országának tíz, tizenöt vagy húsz évvel későbbi jövőjére nézvést. Azt mondta:

„Az egész országot behálózza

majd az igen változatos célokat szolgáló helyi, regionális és országos klubok, s szervezetek és egyesületek láncolata. Ez a hálózat olyan összetett lesz, hogy nehézséget jelent majd pontos térképének elkészítése. Ezen keresztül fog kibontakozni és fejlődésnek indulni egy civilizált európai társadalom gazdag, árnyalt és színes élete.”

Ez az önkéntes munka egyik valóban találó leírása – beleértve az önszervező mozgalmat is, mely véleményem szerint valamennyi önkéntes munka közül a leginkább önkéntes.

Havel ebben a könyvében megengedi magának az álmodozást és a reménykedést. Beszél a politikáról, a morálról, a tisztességtudásról, s tudja, hogy „bátorság kell ahhoz, hogy morális és spirituális motivációt leheljünk mindenbe, s megkeressük a dolgok emberi dimenzióját. A tudomány, a technológia, a szakértelem és az ún. professzionalizmus nem elég. Valami több kell. Az egyszerűség kedvéért nevezzük ezt léleknek. Vagy érzésnek. Vagy lelkiismeretnek.”

Ez az, amit N. F. S. Grundtvig, dán író (1783–1872) így nevezett: „FOLKELIGHED” – s ez az eszme vált az elmúlt száz év során a népművelés és a civil társadalom dán koncepciójának alapjává.

Ezt a kifejezést nem könnyű lefordítani, a „nép lelkiismerete” csupán a „folkelighed” jelentésének távoli megfelelője – s az eszmét magát sem könnyű megmagyarázni, mivel az a dánok mindennapi életének összetevője és a (nemzeti) identitás részévé vált.

A következőkben megpróbálom jelentést adni a „folkelighed” (a nép lelkiismerete fogalmának, s megkísérlem elmagyarázni, hogy – az én véleményem szerint – ez az eszme alkotja az önkéntes munka – és az önszervezés – abszolút erőinek egyikét.

Nem könnyű feladat ez, minthogy Grundtvig azt mondja,

a „folkelighed” olyan valami, amit csak a szív képes megérteni. Hűséggel, reménnyel és szeretettel teljes.

Ez az, ami miatt gyakran művészet megkülönböztetni a nosztalgiát az emlékezéstől – az optimizmust a reménytől.

A „folkelighed” két, egymással szoros kapcsolatban álló komponensből áll: az egyik a cselekvés, a másik a párbeszéd. A cselekedetek a tudatosult értékekre épülnek. Nem elég, ha hiszünk bizonyos értékekben, cselekednünk is kell azok szellemében. Másrészt viszont nem jó, ha magas morális elvek nélkül cselekszünk.

A „folkelighed” egyesíti a tetteket és az értékeket, s ez egyéni, gyakran másokkal együtt végrehajtott cselekedetekben mutatkozik meg.

Ezt spontán szociális cselekvésnek nevezhetjük, melyet nem uniformizálnak törvények és szabályok. Vagy használhatnánk egy modern kifejezést is: „önszerveződés”.

A „folkelighed” másik összetevője a párbeszéd, mely személyes kapcsolatok függvénye, s melyben a kétely – vagy az, amit egyesek a kételkedés kegyelmének hívnak – lényeges faktor. A kételkedés nyitja meg szellemünket az új gondolatok előtt, s ez készlet bennünket arra, hogy tudjunk és akarjunk figyelni másokra. S a párbeszédhez még egy dolog hozzájárul: az a misztikus szál, ami összeköti egy-egy sikeres dialógus két résztvevőjét.

Grundtvig sajátos kifejezést használt a párbeszéd fogalmára: „élőszónak” nevezte – s azt a magyarázatot adta, hogy a „folkelighed” nem más, mint a „spirituális, élő, az anyanyelven kiejtett szó”, mely társadalmunk és demokráciánk alapja lehet.

A dániai önszervező mozgalom éves konferenciáján (1993. szeptember elején) elmondott beszédében Birgit Mortensen Grundtvig „folkelighed” eszméjét ötvözte Freud elméletével, mely szerint a kimondott szó a gyógyító folyamat alapja. Ezzel megteremtette az Önszervezés deskriptív imázsát, „népi beszédkúrának” (en folkelig talekur) nevezvén azt.

S végül a „folkelighed” egyik erős eleme a szolidaritás – nem „jótékonyosság” (tőlünk – nekik) értelemben, hanem mint felelősség, ami belülről jön (tőlem – nekünk).

Az egyik önkéntes, akivel kutatási célokból interjút készítettem, a következőképpen fogalmazott: „A „folkelighed” az, amikor az ember hagyja, hogy rajta kívül másokra is süssön a nap – az, amikor megkeressük az emberek legjobb jellemvonásait és képesek vagyunk arra, hogy ennek szellemében fejazzuk ki önmagunkat.

Vagyis ez az, ami megteremti a kényes egyensúlyt a gyámkodás és a szolidaritás, az altruizmus és a kölcsönösség, a misszió és a részvétel,

a szegénygondozás és a szomszédnak nyújtott segítség, a jótékonykodás és az önszervezés/önszerveződés között.

Olyan egyensúly ez, amiért a népjóléti állam – legalábbis Dániában és Skandináviában – Grundtvig óta harcol, aki a dán parlament tagjaként a szegénygondozási törvények ellen szavazott, minthogy azokat túlságosan is megalázzónak találta az önbecsüléssel bíró emberekkel szemben.

A „népi lelkiismeretről és az önkéntes munkáról” szóló könyvem anyagának egy részét 435 önkéntessel, szakemberekkel és politikusokkal készített hosszú interjú teszi ki. A politika-csinálók nagyra becsülik az önkéntes munkát – és az önszervező csoportokat –, minthogy úgy találják – legalábbis

azt állítják –, hogy ez „komoly megelőző erővel bír a szociális problémák vonatkozásában.”

S valóban – számos önszolgáltató program használja ezt érvként, mikor az anyagiak előteremtésén fáradozik. Az önkéntes munka/az önszolgáltatás szociális hálót hoz létre, s ezzel megelőz számos szociális, sőt egészségügyi problémát.

Ez természetesen komoly érv – s „mindenki” egyetért abban, hogy azok, akik lelkesednek munkájukért – akár önkéntesek, akár nem –, s egy olyan ügyért harcolnak, amiben hisznek; jobb életet élnek mint azok, akik semmiféle jelentős aktivitást nem végeznek.

Az amerikaiak (persze) kitalálták, hogy azok az emberek, akik önkéntes munkát végeznek, tovább élnek, mint azok, akik nem. Olvastam erről a vizsgálatról, sajnos azonban nem jutottam hozzá magához az írott anyaghoz. Az európai kutatók, akik évtizedeken át tanulmányozták az ún. szociális hálózatokat, sohasem tudták határozottan kijelenteni, hogy azok prevenciósszerű jelleggel működnek-e vagy sem. A klasszikus szociológia a Gemeinschaft és a Gesellschaft fogalmát használja. (Ferdinand Tönnies, 1887 – magyarul: Közösség és társadalom).

A „Gemeinschaft” alatt azt értik, ami kicsi, régi, közeli, biztonságos (a gyermekkor világa), érthető, bizalmas, személyes, jól ismert – hozzátehetnénk: ami privát és önkéntes.

A „Gesellschaft” ennek az „ellenkezője”: nagy, új és távoli.

Nem biztonságos (a felnőttek világa), kételyekkel teli.

Névtelen és ismeretlen.

Nyilvános és szakszerű.

És még sorolhatnánk.

Hihetetlen, hogy éveken át ezek mint ellentétek szerepeltek – mintegy „vagy-vagy”-ként, ahelyett, hogy az élet egymást kiegészítő részeként jelentek volna meg. Mind a két oldalra szükségünk van, ha teljes életet akarunk élni. (Id. Johan Asplund, 1991)

Valamennyi politikus, akivel beszélgettem, hitt a szociális hálózatokban – vagyis a Gemeinschaftban, a közösségben – és az önkéntes munka preventív szerepében, tehát az önkéntes munkában való részvételben. (Csakugyan, olyan nagy hévvel beszéltek erről, hogy nem is értem, miért tétováznak annyit, ha az önkéntes munka anyagi támogatásáról van szó. Ez azonban egy másik történet.)

És azt hiszem, sok tekintetben igazuk van – s az önszolgáltató programok joggal hivatkoznak erre.

S ezen a ponton szeretnék egy mély lélegzetet venni, minthogy az efféle érvelés veszélyes útra visz.

Fennáll az a veszély ugyanis, hogy az ember enged a kísértésnek és hajlamossá válik arra, hogy a „folkelighed”-ben a szociális munka egyik módszerét lássa.

Ez azonban nem az és soha nem is volt az – még akkor sem, ha a szociális munka önkéntes alapon folyik.

A „folkelighed” eszméjét nem lehet terápiás eljárásként használni – ez mintegy a közösség szabad akaratából nő ki. És soha nem szabad/lehet hozzáigazítani a törvényen alapuló szolgáltatások szűk szabályaihoz.

A jóléti állam szolgáltatásokat/javakat nyújt (melyek nélkül nem tudnánk megélni). Ám ez nem jelenti azt, hogy a javak megegyeznek a jósággal. Valójában minél inkább függnek az emberek a javaktól, annál kevésbé jelenik meg köztük a jóság.

Röviden így vázolható Grundtvig fenntartásainak lényege, ami a megelőzést illeti. Ő arra törekedett, hogy biztosítsa a lehető legnagyobb szabadságot az emberek számára ahhoz, hogy megtalálják a „jó élet” egyéni definícióját. Grundtvig nem volt ultraliberális. Egy más korban élt azonban, s úgy tűnik, adottnak vette, hogy a „jó élet” definíciójának megtalálásához alapvetően szükséges a munka, a lakás, az oktatás és így tovább. Ha ezek a feltételek hiányoznak, a „jó élet” csupán egy nosztalgikus álmommá válik.

Ma, 150 évvel Grundtvig után, az orosz és a kelet-európai változások lerombolták a „hagyományos” értékeket – s összetörték a politikai jobb- és baloldalt alkotott képünket. Szolzenyicin – akit Nyugat-Európában korábban progresszív írónak és gondolkodónak tartottak – mostanában az új Oroszországba vetett reményeiről ír. Ír a földről, a parasztról, a morálról, az egyházzal és az orosz lélekről.

És arról ír, hogy meg kell keresni az orosz nemzeti identitást – ami független a nyugati gondolkodástól.

Korábbi csodálói közül sokan ódivatúnak – hogy ne mondjuk, reakciónak – találják. Ő azonban kitartó – ragaszkodik a mindennapi élet józan valóságához és az önszerveződéshez, vagyis mindahhoz, ami a fogalmi szerint a „jó élet” alapja.

S ez sok szempontból emlékeztet az önszolgáltatás lényegére, az az önkéntes tevékenységen keresztül igen radikális politikai erővé válhat.

Ez lehet a demokrácia alapja.

És végül, de nem utolsósorban, az önkéntes munka és az önszolgáltatás nem ad választ mindenre – amint azt gondolni véljük, minthogy nagyon is érintettek vagyunk.

Szeretném mindezt illusztrálni azzal az élménnyel, ami egy firenzei képzőművészeti galériában ért. Talán túl sok festményt láttam rövid idő alatt – eljutottam arra a pontra, amikor már csak arra voltam képes, hogy lassan végigsétáljak a galérián, de nem jutott el hozzám a művészet.

Hirtelen felfigyeltem egy különösen szép tájképre és dolgozott még bennem a kíváncsiság annyira, hogy közelebb lépjek, s elolvassam a festő nevét.

Sajnos a névre már nem emlékszem, világosan emlékszem azonban a kép címére: „Ikarosz bukása”.

Ez nagyon meglepett – elképzelni sem tudtam, mi köze van ennek a gyönyörű tájképnek Ikaroszhoz, aki sehol sem látszott.

A képen szereplő alakok halásztak, szántották a földet, élvezték az életet, csevegtek egymással. Aztán megpillantottam őt – a hatalmas vászon felső csücskében egy madárszárnyakba öltözött apró figura igyekezett a tűző nap felé – és alázuhant.

Senki sem vette észre vagy nem törődtek vele.

A mítoszok és az álmok fontosak az emberek számára, de nem választhatók el mindennapi életünkől, személyes kapcsolatainktól, és az ezeknek megfelelő tettektől. Tettek és párbeszéd, ahogy Grundtvig mondta. Vagy, hogy egyik kedves költőmet, Walt Whitmant idézzem: „Vigyázzatok! mert én nem prédikálok, s nem vagyok afféle picurka jótevő, Ha adok, én magamat adom.” (Raáb György fordítása)

Fordította: Késmárky Nóra

*Megjelent a *Szenvedélybetegségek c. folyóirat* 1994. 1. számában

Seres László:

Szerelmi szabadfoglalkozás

– liberter gondolatok a prostitúció legalizálásáért –

Furcsa szavakat kell megtanulnunk a közeljövőben. A prostitúció várható újraszabályozásának okán fellángoló vitákban unalomig halljuk majd a prohibicionista, abolicionista és a reglementáció kifejezéseket, míg rájövünk, hogy ezek nem új káromkodások, hanem a „társadalom közmegelegedésére” szolgáló rendezés kulcsszavai. A prostitúció szó hallatára automatikusan beugró képek meglepő hasonlóságot mutatnak: valamennyien hiányos öltözékű nőkre gondolunk. Ugyan ki képzelné maga elé a családapát, a betanított munkást, az ügyvédet, a kamasz fiút, a könyvelőt, vagyis az aktusban résztvevő, finomkodva „kliensnek” becézett férjet, kollégát, fivért vagy barátot?

Márpedig, ha kijelölik a pirolámpás zónákat, nem lehet többé a széplelkek tudatlanságával megkerülni a problémát. Beszélni kell róla és ez nem lesz kellemes. Mindenekelőtt azonban érdemes egy mondatot szólni a prostitúciót szabályozó 1951-es New York-i Egyezményre: tény, hogy régi és nem mi (mármint mi, akik most élünk és ezért sokkal okosabbak vagyunk), tehát nem mi csináltuk, de az egyezmény az emberi méltóságból indul ki, amely remélhetőleg még nem évtől el.

Így aztán megkérdezhetjük, milyen infrastruktúra szükséges a tevékenység gyakorlásához, kit nyugtat meg az olyan orvosi vizsgálat, amely nem tudhat olyan gyakori lenni, hogy a fertőzéseknek gátat vessen, érdeklődve figyelhetjük, ahogy időt és fáradságot nem kímélve komoly szakértők módosítják az 1990. évi V. törvényt (az egyéni vállalkozásról), az 1990. évi XCI., az 1991. XC. (becsült jövedelem, magánszemélyek jövedelemadója) és egyéb törvények egyes rendelkezéseit, elmélázhatunk azon, hogy serdülő gyermekeinket hány éves kortól ajánlatos először „elengedni”, és hogyan indítsuk útnak, ha gondos szülők vagyunk. Eltöprenghetünk azon, honnan lesz arra pénz, méghozzá rengeteg, hogy a kijelölt zónák véten, kényszerhelyzetbe kergetett lakóit olyan szöveggel lehessen kártalanítani, amelyből valahol a városban elfogadhat cserelakást tudnak vásárolni.

Lapunkban három írás foglalkozik a témával, eltérő előjellel, egymással is vitatkozva.

elviselhetőbbé, értsd szabadabbá – elsősorban persze a szakmát űző nők számára. Dobjuk ki szempontrendszerünkben a tiltást (mint nekünk nem tetsző jogokra, tényekre adott reflexszerű választ), dobjuk ki a moralizálást, a szörnyűlködő felháborodást és nézzük meg, miről is van szó, és ki is tulajdonképpen a kurva.

III.

Ha az a kérdés, hogy emberi jog-e a prostitúció, akkor a válaszom: igen. Minden ember szabadon rendelkezhet teste felett, eldöntheti, hogy gazdasági kényszer vagy bármilyen más ok miatt pénzszerzésre használja-e testét, hiszen azt ő és csakis ő birtokolhatja, ő szabhatja meg teste határait. A gazdasági kényszer jogi úton való feloldása nem lehet kormányzati felelősség – ha csak nem diktatúrákról beszélünk. A társadalom nagy részének morális rosszallása sem lehet ok tiltásra, hiszen sokan gyűlölik X pártot vagy Y közéleti személyt, mégsem lehet jogszerűen fellépni ellene. Pragmatikus szempontból nézve pedig világszerte nők (és gyerkeik) milliói válnának nincstelenné és kerülnének

I.

A válaszom az, hogy a prostitúció egy erősen férfiközpontú kulturális, gazdasági és bizonyos értelemben politikai örökség, amely egy hazug világ fenntartására szolgáló hazug morál legnyilvánvalóbb kifejeződése. De mi a kérdés?

II.

Ha a kérdés az: jó-e, hogy van prostitúció, akkor a válasz nyilván: a hímnemű klientúra egy részén kívül nem jó senkinek, hiszen – a nők oldaláról nézve – gazdasági kényszer nélkül kevesen választanák ezt a sokszor mocskos és megalázó munkát, a férfiak pedig nemigen fizetnének a szexért, ha ún. normális életükben meg mernék/tudnák élni azt, amire vágyanak. A kulcskérdés tehát történetünk szempontjából nem az: jó-e a prostitúció, hanem ha elfogadjuk, hogy tényleges kereslet van erre a kínálatra, hogyan tehetjük az egészet

a jelenleginél százszor megalázóbb helyzetbe, ha a kormányzat bármilyen oknál fogva tiltaná a pénzszerzés e módját – arról már nem is szólva, hogy mint minden, amire kormányzat ráteszi a kezét, ez is hazug: hazai szocialista történelmi tapasztalat, hogy a tiltás nem volt kizárólagos, mindig is enyhe fokú túrést jelentett, mi több, támogatást abban az esetben, ha elitprostitúció (devizaforrás) vagy rendőrségi besúgó prostitúció volt szó. A valóság azonban áttört a törvénykezésen, amely végül három éve fejet hajtott a realitás előtt és már nem „büntetnek”, hanem csak „szabálysértésnek” minősíti két ember magánügyét.

IV.

Mert valahol ez a dolog lényege. A prostitúció alapesetben két szabad ember önkéntes, szerződéses viszonya, kereslet és kínálat egymásra találása. Magánügy. Közügy akkor lesz, ha a legkisebb formában belép egy harmadik fél (a strici vagy az állam) és erőszakkal kontrollálni kezdi ezt a magánügyet vagy kizsákmányolni a prostituáltat. Közügy akkor lesz a prostitúcióból, ha a legkisebb mértékben kényszerítés vagy az ügyletbe: zsarolás, fizikai fenyegetettség, nyomásgyakorlás, bántalmazás, gyerekek megalázása – márpedig, ha valahol keményen be kell avatkozni a törvénynek, akkor itt, ahol megszűnik az önkéntesség. Ha mindez nincs, lehet sajnálkozni és felháborodni, teljesen fölöslegesen. A prostitúció káros – akár a dohányzás, a húsevés, az autózás, a tévézés, a drogozás. Megannyi káros dolog. Megannyi magánügy.

V.

A prostitúció segít fenntartani a házasság intézményét. Házasságok milliói mentek volna már csődbe a kurvák szexuális szelepfunkciója nélkül és bár a kurvákhoz főleg férfiak/férjek járnak, szexuális szelepfunkciót lát el a pornográfia és a házastársi megcsalás intézménye is – ez utóbbi viszont már nemtől független. A nagy valószínűséggel természetellenes monogám hagyomány kitermelte a házasság szexuális megalkuvásának kultúráját, ami a gyakorlatban házasságon belüli konfliktuskerülő vágyelfojtást, és azon kívüli korlátlan élvezethajhászt jelent hosszú generációk óta. Űkanyáink is kurvák voltak, űkapáink is megcsalták őket. Nem a prostitúció szexista, hanem azt az űző nőkről alkotott férfikép, ami viszont csak kulturálisan változtatható, nem törvényileg.

VI.

Felháborodásra azért sincs túl sok okunk, mert mindannyian kurvák vagyunk. A prostitúció a társadalom természetes állapota. Már annak a társadalomnak, amelyben az ember eladja munkaerejét egy tulajdonosnak, egy állami gépezetnek, egy üzemnek, egy iskolának, egy hivatalnak, egy tudományágnak, egy közértnek. Mindannyian eladjuk, amink van: a szellemünket, a testünket, az energiánkat, a tekintetünket, az érzéseinket, a nevetésünket, a kapcsolatainkat. Mindannyian megpróbálunk megélni a szabadságot és gazdasági kényszert egyszerre jelentő piacgazdaságban, amelynek viszont nagy előnye, hogy ideális esetben mentes a politikai nyomástól és kényszertől. Mint arra F. A. Hayek rámutatott, óriási különbség, hogy egy központi politikai hatalom dönt a sorsunkról, vagy egymással versengő, tehát szabadon – és magatartásunkkal általunk is – alakítható gazdasági erőknek vagyunk kiszolgáltatva. Kizsákmányolásról csak akkor beszélhetünk, ha áron alul vagyunk kénytelenek

eladni magunkat – amihez persze tudni kell, mennyit érünk. Ha kurvák vagyunk és úgy érezzük, kizsákmányolnak, akkor meg kell tudnunk, pontosan mennyit ér a többi kurva (azon) a placcon (amit hazánknak nevezünk).

VII.
Hazánk, a Magyar Köztársaság hamarosan törvényben szabályozza a prostikérdést. Nem biztos, hogy erre szükség van. Egy szempontból engedhető ez meg: ha garantáltan nem érinti a téren munkát vállaló nők eddigi jogait, sőt lehetőleg ki is terjeszti azokat, a stricik és bűnözők kárára. Mint ahogy azonban más gazdasági ténykedés sem az állam és a kormányzat biznisze, ebből is legjobb, ha kimarad, mert túl könnyen merül fel a gyanú, hogy az eddigi magánstricik helyett egy nagy központi strici, az állam foglalja el, amely „vigalmi negyed” vagy „zóna” (értsd: gettó) kiépítésével hatalmi kontroll alatt tarthatja a nőket. Mindez ma – csak hipotézis, nem ismerjük, mi készül odalenn. Ami a legfontosabb lenne: legalizálni a státusukat, hogy félig se legyen illegális az, ami két félnek jó. Nem annyira elvi, inkább technikai problémát jelenthet, hogy pontosan hogyan néz majd ki a kurvák adózása. Remélhetőleg nem lesznek magas kulcsok és kérdés, hogy a nő adhat-e áfás számlát mondjuk egy orális szolgáltatás után? Vagy a férfi szempontjából leírhatja-e az adóalapjából, ha mondjuk bt-ként elégtik ki.

VIII.

Ha a feministák egy része szegény, kiszolgáltatott rabszolgaként kívülről-felülről felkarolandó tárgyként kezeli a prostituáltat, akaratlanul is hozzájárul a jelenlegi helyzet konzerválásához. Tény, hogy meg kell váltani a kurvák világát – de a saját világukat csak ők maguk válthatják meg. Amit segíteni lehet: párbeszédbe lehet vonni, meg lehet hallgatni őket, meg lehet kérdezni, pontosan mire van szükségük, civil nőszervezetek kampányolhatnak a prostik jogaiért, jogi és más praktikus tanácsaikkal segíthetnek érdekvédelmi önszerveződést, szakszervezetet létrehozni, kampányolhatnak a férfiak kötelező óvszerhasználat mellett, rendszeres egészségügyi kontroll mellett; segíthetnek női öntudatfejlesztő tréningekkel, röpiratokkal, könyvekkel, AIDS-tanácsadással, szóval minden mellett és ellen, amíg az a nőknek segít, anélkül, hogy felsőbbrendű tudattal megváltanák helyettük a világukat. Egyet nem tehetnek a nőszervezetek: nem hallgathatnak. Követelniük kellene, hogy Magyarország végre mondja fel az elhíresült 1949-es New York-i Egyezményt, amely automatikus moralizmussal rabszolgának tekint minden prostit, és amely sok egyéb értelmetlen tiltás (pl. az önkéntes beleegyezés) mellett tiltja bordélyházak létrehozását is. Pedig ez lenne az alap. Ha áttekinthető és humánus viszonyokat akarunk létrehozni, követelnünk kell, hogy dolgozó nők ne legyenek az utcára kényszerítve. Követelnünk kell a szabad munkahelyválasztáshoz való jog betartását. Ahogy a politikai prostitúciónak is megvan a háza: úgy hívják, hogy Országgyűlés.

Bangkok – Budapest Prostitúció felsőfokon

Néhány évvel ezelőtt olvastam egy újságban, hogy Közép-Kelet Európa Bangkokja Budapest. Mélységesen fel voltam háborodva ezen a megállapításon. Ma már mélységesen el vagyok keseredve ennek igazságán.

A demokráciával és a határok megnyitásával egyidőben felszínre került az ősidők óta űzött „mesterség”. A „hivatalos bordélyházak” kivételével ma már minden megtalálható hazánkban az utcai prostitúciótól kezdve a méregdrága masszázs szalonokig.

A magyar szexpiaccon nemzetközi forgalom bonyolódik le: a magyar lányok mellett szép számmal találhatók ukrán, román, lengyel nemzetiségűek is. Mögöttük láthatatlanul van jelen a szervezett bűnözés, melynek csak egyik ága a prostitúció.

Ilyen magyarországi előzmények után kaptam meghívást a Thaiföldön – Bangkokban – megrendezett szemináriumra, melynek témája a dél-kelet ázsiai és közép-kelet európai prostitúció és leánykereskedelem volt. Szervezője a Global Alliance Against Traffic in Women (GAATW) nemzetközi nőszervezet volt, mely azt a célt tűzte ki, hogy az Emberi Jogok keretében megtanítsa, milyen jogok és lehetőségek léteznek a női szervezetek számára, hogyan tudják befolyásolni és ellenőrizni a nemzeti kormányok munkáját a prostitúció és leánykereskedelem területén, illetve hogyan segíthetik az áldozatokat.

A tíznapos szeminárium vezetője – egyben tanítómesterünk – ALICE MILLER, az ENSZ Emberi Jogok Bizottságának nőkkal foglalkozó jogásza volt. Munkánk során megismertük a női emberi jogokat, a nemzetközi megállapításokat és szabályokat, és ezek alkalmazását egyes konkrét esetekben. Az egyezmények, emberi jogi dokumentumok közül többet elemeztünk, értelmeztünk, például:

„Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről”

„Egyezmény az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomásáról”

„Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata”
„Gazdasági, Szociális és Kulturális jogok Nemzetközi Egységokmánya”

„A nők és férfiak egyenjogúságáról szóló nyilatkozat”.

A jogértelmezés mellett a résztvevők megdöbbentő valódi eseteket mondtak el. Romániában hét 18–22 év közötti fiatal lány jelentkezett egy újsághirdetésre, amelyben táncosnőket kerestek Bangkokba. Az ügynökség vállalta a lányok utaztatását és a dokumentumok beszerzését. Megérkezve Thaiföldre a lányok számukra ismeretlen nyelvű szerződést írtak alá. Ezt követően valamennyiüket egy bordélyházba szállították. Ott veréssel és fenyegetéssel kényszerítették őket napi 2–8 kliens kiszolgálására. Egy év után a rendőrség kiszállt a helyszínre, de a tulajdonos a lányok által aláírt szerződésekkel igazolta, hogy önként vállalták ezt a munkát. A román hatóságok közbenjárására volt szükség a lányok kiszabadításához.

Csehországból egy fiatal leány Németországba utazott, hogy meglátogassa ott dolgozó bátyját. A báty éppen pénzzavarral küszködött, ezért elvitte és eladta saját húgát egy bordélyházba. A kislány hosszú hónapokon át próbált kapcsolatot teremteni a külvilággal, míg végül egy német nőszervezet sietett segítségére. Orvosi kezelés után a leányt hazaszállították Prágába. A repülőtéren a barátja várta, aki azonnal visszavitte őt Berlinbe prostituálnak.

Kambodzsában a lányok 7%-át apjuk–anyjuk, 25%-át ismerősük vagy barátjuk adja el. Egy kambodzsai családban hat gyerek élt. Miután az apa meghalt, az anya nem tudta eltartani családját. A faluba érkező idegen férfi rábeszélte az anyát, hogy adja el neki a legidősebb lányt, ő majd talál jó munkát számára. A 17 éves kislányt a férfi egyenesen bordélyházba vitte és jó pénzért eladta. A lány naponta büntették, verték, éhezették, ha nem akart „dolgozni”. A lány végül súlyosan megbetegedett. A városban dolgozó nőszervezet valahogy tudomást szerzett a kislány sorsáról, megkereste családját és kérte, fogadják vissza. Ekkor derült ki, hogy a szerződés szerint az anya

a nagyobbik lánya helyett köteles a következő lányát cserébe odaadni.

A Fülöp-szigeteken élő Lizát gyönyörű lány lévén egy gazdag, külföldi férfihoz adták feleségül. A férfi csak szórakozására használta a lányt, s miután az teherbe esett, elhagyta. A lánynak egyetlen lehetősége maradt, visszatérni családjához, és ott megszülni a gyereket. A szülés után anyja – tudta és beleegyezése nélkül – leánykereskedőknek adta el őt, akik illegálisan Japánba szállították. Itt nappal egy bárban, éjszaka pedig bordélyházban szolgált. Liza nem bírta ezt az életet, drogot kezdett szedni, majd meghalt.

A magyar példa az illegális prostitúcióról szólt.

Ausztriában a regisztrált magyar prostituáltak száma 130. A kérdéskört ismerő szakértők szerint azonban ennek tízszerese dolgozik kinn. Többségük hétfőtől–péntekig, kisebb részük csak „hétfégi műszakban” űzi mesterségét. Arra a kérdésre, miért választották ezt a szakmát, a lányok többsége gazdasági, szociális okokra hivatkozott, de volt akit barátja, barátnője, esetleg családtagja bíztatott a könnyű pénzszerzési lehetőségre.

Sokan közülük itthon munkanélküliek voltak, nem rendelkeztek semmilyen szakmai képzettséggel és úgy gondolták, hogy a legősbibb mesterséghez fordulnak. A magyar lányok kedvelt helye Graz, mivel itt a rendőrség nem kéri a munkavállalói engedélyt, elég, ha jelentkeznek valamelyik rendőrsőn, ahol „lajtsromba” veszik őket, és hetente ellenőrzik egészségi állapotukat. Bécsben nehezebb helyzetben vannak, ott kötelező a munkavállalói szerződés felmutatása, különben azonnal kitoloncolják őket az országból. Így a lányok többsége „artista”, „művész”, „bárfelszolgáló” papírral érkezik Ausztriába. A bécsi lányok nem örülnek a konkurenciának, mivel a magyar lányok „lenyomják” a piaci árakat.

A szeminárium ideje alatt a soknemzetiségű csapatmunka megmutatta számomra, hogy lehet és kell is együtt dolgoznunk, hiszen a probléma mindenhol felvetődik. A prostitúciónak nincs határa, a nemzetközi maffia már rég kiépítette a maga „tranzitútvonalait”.

Kádár Zsuzsa

Nyílt levél Budapest főpolgármesteréhez

– a szexiparhoz kapcsolódó férfias/piaci érdekek ügyében

**TISZTELT DEMSZKY GÁBOR
FŐPOLGÁRMESTER ÚR!**

A Magyar Hírlap az Ön „radikális” javaslatáról számol be, „Bérlégyottnak pislákol a piros lámpás” címmel (M. H. 1996. febr. 3.). Ön szerint az lenne a radikális, ha Magyarország felmondaná az ENSZ egyezményt, amely szellemiségében még azt képviseli, hogy a prostituált valamilyen értelemben áldozat, a kerítő pedig haszonélvező. Az én radikális javaslatom az, hogy a követelmény figyelembe terelődjék végre a kliensekre, az igénybevevőkre, a keresletre. Véleményem szerint szerződéses viszonyba kerülni a stricikkel és prostituáltakkal – mint adófizetőkkel, vagy „prostituáltak és klienseik” számára – a kuplerájok megnyitásával a „lehető legkevesebb kárt okozni”, nem nevezhető radikális javaslatnak. Annál inkább megerősíti viszont azt a benyomást, hogy a kliensek szexuális szükséglet kielégítésének ezen piaci módja támogatást élvez az egész magyar férfias politikai kultúrában. Miért akarnánk a prostituáltakat saját problémáik megoldásához tárgyként használóknak a „lehető legkevesebb kárt okozni”? Miért alakul úgy minden törvényi szabályozás, hogy láthatóvá, stigmatizálttá, célponttá, kezelendővé csak a prostituáltakat teszi? Mi másért alakulhat ez így, mint annak érdekében, hogy az az egyszerű kérdés fel se merüljön, még nőkben sem, hogy mi végre is rejtjük, támogatjuk törvénynyel, intézménnyel, bárcával, orvossal, rendőri segédlettel azt a férfiszexualitást, ami már a prostituáltak sérült nemi identitásának kialakulásáért is (gyerekkori zaklatások, erőszak) döntően felelős? Miért, hogy személyiségjogi védelem tartja titokban a prostituáltakat használó férfiak kilétét, miközben pénz, hatalom birtokában hozott döntéseikben is visszaköszön az uraloméhes, beteges szexualitás: a nő–férfi partneri viszonyt nem ismerő dominancia: nőellenes törvénykezés támogatásában, nőellenes média-politika térnyerésében, az éppen megindulni kész hazai nőmozgalom

nem–támogatásában. Ha ilyen ember–ember közötti viszony belefér az új demokráciák értékhorizontjába – már pedig alig-alig hallatszik tiltakozó hang –, miért ne vállalnák nyilvánosan is az ezt képviselők. Talán, mert a nőtársak tisztánlátásához vezetne, eldönthetnék, kívánnak-e kapcsolatba kerülni az ilyen férfitárssal (érzelmi megfontolásokon túl, például az AIDS-veszély miatt is). Prognosztizálják, hogy az AIDS nálunk is heteroszexuális nők körében terjed majd leggyorsabban. Miért, hogy csak a prostituáltak egészségügyi kontrolljától várhatunk némi prevenciót, ami ha nem sikerül, feleség, élettárs fertőződik, ha nem azért, hogy a kliensek korlátlanul élhessenek a férfiasként értelmezett „szabad szerelemmel”? Minden pszichológus tudja, hogy a kliensként megjelenő állampolgár mentálhigiénéjével nincs valami rendben. Miért ne lehetne őket – nem büntetni – kezelni, nekik alapítványi vagy egyéb formákban segíteni (potenzia-zavarokban szenvedő férfiak számára már működik segítő szervezet), s az egész prostitúció kérdését innen, a keresleti oldal felől végiggondolni? Ezzel még nem becsülnénk le a kínálati oldal sokkal jobban ismert bonyodalmaival. Vagy arról lenne szó – s azt akkor nagyon nyíltan ki kellene mondani –, hogy ez az új demokratikus „emberbarát” rend Emberként, állampolgárként csak a férfiembert tekinti? Főpolgármester Úr, az szimbolikus egyetértés nélkül való-e, ha ön az arcát adja olyan fővárosi idegennyelvű programfűzethez, amiben – kétségtelen, a januári színházműsor mellett – pornószolgáltatásaikat többnyelven hirdető vendéglátóegységek hirdetései sorakoznak? Természetesen nem gondolom, hogy a nyílt beszéd, a kérdések pontos megfogalmazása kizárólagosan az Ön feladata lenne. Hisz az a kérdés, hogy a prostitúcióra miként tekintünk, nem közvetlenül, de azért belátható módon függ össze olyan kérdésekkel, ami noha „racionális szakértői” diskurzusban fogalmazódik meg – mint a prostitúció zónásítása is – közvetlenül avatkozik be a nők, mint állampolgárok életesélyeibe, többek között nemi identitásába is.

Szervezetünk működtet egy nőket bátorítani, számukra támaszt, információt nyújtani kívánó, ingyenesen hívható telefonvonalat, a Nővonalat, ami a NANE vonala mellett az egyetlen kifejezetten nőket segíteni törekvő szolgáltatás. Telefonszáma bekerült az Arany Oldalak néhány közérdekű telefonszáma közé. Minden héten akad néhány magyar férfi hívó, aki úgy véli, hogy a Mentők és Tűzoltók telefonszáma mellett feltüntetett Nővonal az ő szexuális igényeinek közérdekű szolgáltatására lehetne hivatott. Kezdhethetjük a prostitúció kérdésének újragondolását ennek a bátorságnak az elemzésével is.

Közreműködésünket ajánlanánk fel egy, a Főpolgármesteri Hivatal által kezdeményezett, prostitúcióról szóló vitanap megrendezéséhez (a drog ankéthoz hasonló lehetne), amelyben valamennyi érdekelt felet meg kellene szólaltatni. Hasznos lenne egy megelőző közvéleménykutatás, olyan, amelyeket mostanában a Hét című műsor rendel, s amelynek kérdései összeállításában szintén szívesen segítenénk. A minták egyike a klienseket felkutatását is magába foglalná (végre valami nem rutin munka a kutatóknak) és nőknek is fel kellene tenni olyan kérdéseket, hogy vajon a TB egészségügyi alapjába mennyi extra járulékot lennének hajlandók fizetni „saját érdekükben” a prostituáltak speciális egészségügyi ellátásáért.

Nyilvánvalóan megszólalhatnának azon férfiak is, akik nem egyszerűen keresztényi alapon, hanem egy demokratikus ethosz okán nem vállalnak közösséget a férfias létezéshez prostituáltakat használó társaikkal. Amennyiben érveimmel nem egy Európa Bankokjává vált város gondjának valódi kontextusát sikerült megneveznem, a férfiasan racionális paradigmában is felhasználható alternatív radikalizmusom. Hiszen egy profi húspiacon első a vásárló kliens szükséglete: piackutatás, egy költség–haszon elemzés már a budapesti vigalmi negyed ünnepélyes megnyitása előtt nélkülözhetetlen.

Módszertani nehézségek ellenére azt kérem tehát Főpolgármester Úr, számoljunk. Még mielőtt Magyarország felmondaná az ENSZ egyezményt, Ön pedig elvágná azt a bizonyos szalagot.

Tisztelettel:

**Adamik Mária, az Ombudsnö
programiroda vezetője**

Asszonyok sora

A Magyarországon nyilvántartott állástalanok között több a férfi, mint a nő. A rejtett munkanélküliségről nincsenek pontos adatok, nem lehet tudni például, hány nő vállalja önként, és hány kényszer hatására a háztartási szerepet vagy éppen a korengedményes nyugdíjazást. Elég metróról villamosra átszállni a Moszkva téren, s láthatjuk, a lehetőségek tárháza végtelen. Zokni, csoki, erdélyi szóttas, indiai ruha, gyümölcs és megannyi földi jó. Olcsón, batyuból. Az árusító asszonyok sorfalában minden korosztály képviselteti magát.

Már a II. világháború előtt ismert volt a „nyugdíjas állás” fogalom. Olyan munkahelyet jelentett, amely 30–40 év szolgálat után boldog öregkort, biztos megélhetést nyújt. A létező szocializmusban mindenki számára valóra vált az álom. Aki akart dolgozott, aki nem akart legfeljebb vett magának egy bejegyzést a személyijébe. A felnőtt lakosság nagy része tehát nyugdíjas állásban ült, a női foglalkoztatás terén pedig vezető hatalom voltunk a világon.

Ma fiatal és középkorú, öreg és még öregebb portékáját kínálgatja a Moszkva téren vagy a város számtalan más pontján. A nénik általában nagyon kedvesek. Szelíd belenyugvással állnak olykor hervadt virágaikkal. Jó nekik. Van nyugdíjuk.

Kép és szöveg: Bozzi Vera

Rákóczy Rozália A csíkszeredai nő

Magyarország legjobb szecsesziós helységei közé tartozhatott a századfordulón Csíkország fővárosa, mára csak a foghíjas, lepusztult, magára nehezen találó egykori Apafi út őriz valamit a polgári hangulatból. (Polgári hangulatból? Rosszul fogalmaztam. A polgári hangulatból semmit sem őriz. Házai már csak kívülről jelezhetők polgárháznak. Belülről? Többnyire személytelen bank – Dacia Felix – és vendéglő, esetleg szegényebb-gazdagabb cigánytanya.)

Az új lakónegyedek, a blokkházak, olyanok, mint bárhol máshol lehetnének. Lehetnének! De mégsem olyanok. Itt egyéniék. Mert az sehol máshol nem fordul elő, hogy elkészítik az erkély (loggia) betonszerkezetét, a földémet és a padlót. De korlátot már nem építenek be. Ugyanis elfogyott az erkélyajtó, tehát a szobából kivezető nyílászáró parapetfalát fölzúzzák ablakpárkány magasságig, beillesztik – illesztik? Teszik úgy, ahogy! – az ablakot és kész. Írom, mondom: az ablakot, az erkély irányába. Aki akar, kimászik. Vagy, ha muszáj neki. Mint a csíkszeredai háziasszonynak, aki valahová teríteni akar mosás után. Teszi ezt az újmódi erkélyen. Kimászva az ablakon. Az elmúlt 1–2 évben már sok helyütt beüvegezték ezeket a semmire is alig használható kicsi tereket. De olyat, hogy az ablak helyére ajtót tettek volna, még nem láttam.

Ez lenne hát első látásra a csíkszeredai nő háttere, lakóterülete. Ahol a második műszak kezdődik a piacolás után.

Ez az intézmény elfogadható, az áru szép és sok, az idénynek megfelelő. Az ára is szép és sok. A közalkalmazotti bérnek alig megfelelő.

Az eladók többnyire asszonyok, ókirályságbéli románok vagy a környékről bejövő székelyek. A románok közösen árulnak: férfiak, nők együtt. Házaspárok, rokonok, társak. A magyarok egyenként. Vagy nő vagy férfi. Vásárolni többnyire nők járnak. Válogatnak, kritizálnak, de nem alkuszhatnak. Ez itt nem szokás. Ha mégis megteszi valaki,

tudják róla azonnal: „magyarból” jött, odaátról.

Az eladó asszonyok a paraszti viseletként megszokott – és elvárt öltözetet hordják, megtévezve a kofaköténnyel. A vevők öltözete döbönt meglepetést okozhat.

Kitűnő anyagok, amelyek az üzletben alig megfizethetőek vagy nincsenek is. Európai szabásvonalak, egyéni hangulatú összeállítások. Egyedi áruk, butikáruk, amelyek az üzletben elérhetetlen áron kelleknek, hiába. Honnét? Miből? Egyszerű. Varni majd mindenki tud, az „ orosz ” piacon – amely a „ lengyel ”, a KGST utóda – olcsó, elfogadható minőségű és a legújabb divat szerinti színű és mintázatú török, kínai, vietnami méteráru kapható. A Burda pedig kézzel jár. A választékot újabban frissíti, kiegészíti a turkáló, amelynek árukészlete gyaníthatóan szeretetszolgálati csomagokból és német „ géprongy ” titulusú bálákból származik.

Libbenő muszlin-maxi alatt feszülő rövidnadrág az ott majó névre hallgató ujjatlan trikóval. Farmernadrág, uniszex ing, több számmal nagyobb, feltűrt ujjal, tornacipővel. Középkorú hölgyek kosztümben, kompléban. Selyem, kasmír, lenvászon, pamut.

Hullámszik a hölgyek sokasága. Bőszárú nadrágszoknya, hátközépig érő csipkés gallérral, áttetsző blúz. Miniszoknya, minitrikó. Ezekhez túsarkú cipő illik,

hordják is. Hogy tudják, megfeythetetlen. Én egy hónap alatt teljesen szétjártam a jelzőkkel nem illethetően rossz járdán egy pár teniszcipőt, egy szandált és egy állítólag strapabíró vászoncipő sarkát. És nem bírtam volna a lukak között billegni. Ők bírnak. És nem billegnek. Járnak. Aminthogy bírják a klímát is. Napközben nyári kánikula, 33 fok árnyékban. Hajnalban 3 fok és hideg harmat. Soha semmi nyoma rajtuk annak, hogy megviselné őket a hőingadozás, nem lucskosak, nem csatakosak, nem izzadtak, és nincs elkenődve rajtuk a smink. Ami visszafogott, ízléses. Nem tesznek különbséget a nappali és alkalmi, éjszakai kikészítés között. Éjszaka ugyanis nincs. Korzó, bár, táncos hely már ismeretlen, csak a fiatalok számára ordít a diszkó. Ők pedig kendőzetlenek.

A csíkszeredai nők a látszat szerint mindent bírnak, nehezen csak azt, hogy nincs. Nincs az üzletben 38-as cipő, és ha egyszer nincs, hónapokig nincs. Nincs levélbélyeg, mert elfogyott az aznapi kontingens. És ami leginkább nincs, az a pénz. Ami legfeljebb csak mindennek a felére elég. Mert ha van pénz útlevele és vízumra, már nincs a vonatjegyre. Ha az értelmiséget meghívják konferenciára

és fizetnek ezt-azt, nem lesz miből költőpénzt váltani. Nincs, nincs!

Az utcán mégsem látszik rajtuk, hogy elgyötörtek és gyötörtek. Hogy gombát, gyümölcsöt szednek az erdőn. Szárítják, befőzik, szirupot készítenek. Málnakóro teát isznak. Az is az erdőn terem, nem Liptonéknál. És erre nevelik a gyermekeket is. Ha mindent kétkézi munkával kell előteremteni, ha soha semmire nem jut a napi kenyéren kívül vagy mellett, ha mindenre azt kell mondani, hogy nincs, a magyar nyelvű iskolai tankönyveket akkor is megveszik. A magyar könyvesboltok híre, forgalma van. Pedig a könyv már ott is nagyon drága.

Politizálnak. Munkával, emberi tartással.

„Csíkszereda város címere: szív, melyből három szál virág nő ki. Nincs a címeren kard, sisak, levágott török fej vagy más vitézi tett emléke. Bizony ez nőies ábrázolás, inkább tűpárnára emlékeztet, mely kézimunkázgató asszonyok szobájának falát díszíti, mintsem komoly és harcos

élet jelképére. Mikor és miért kapta a város ezt az érzelmes jelképet, mondják meg a történészek, én nem tudom. De találónak tartom, mert jellemző a városra, hogy mindig többet intézett el szívvel, kedvességgel, ésszel, megalkuvással és fehér asztallal, mint kardcsörtetéssel. Szívesség, szívélyesség, kedvesség, más-

ra figyelés, másért munkálkodás. Hogy marad idejük magukkal is törődni?

dr. Rákóczy Rozália

(Az idézet Nagy András: Városcép és ami mögötte van című könyvéből való.)

A magyarok többsége családhöz köti a boldogságot

A svédok szerint gyerek nélkül is létezik teljes élet.

A magyar társadalom egyaránt fontosnak ítéli a nők családi és munkavállalói szerepét.

A felmérésekből az is kiderül, hogy a magyar gondolkodás kifejezetten gyermek- és családcentrikus, a női önmegvalósítást – ha az a házasság rovására történik – csak a megkérdozettek egyötöde tartja elfogadhatónak.

A GfK Hungária Piackutató Intézet egy nemzetközi – Ausztriára, Németországra, Olaszországra, Oroszországra és Svédországra kiterjedő – kutatás keretében Magyarországon is megvizsgálta, milyen szerepet töltenek be a nők a társadalomban és a családban. A vizsgálatot 1995. novemberében végezték. A felmérések során ezer, a magyar lakosságot a legfontosabb demográfiai ismérvek szerint reprezentáló, 15 évesnél idősebb személyt kérdeztek arról, hogyan ítélik meg a nők helyzetét, és hogy a férfiak milyen arányban veszik ki a részüket a háztartási munkákból.

A válaszolók közel fele szerint (46%) a nőknek általában rosszabb a dolguk ma Magyarországon, mint a férfiaknak. A megkérdozettek 36%-a vélte úgy, hogy ugyanolyan könnyű vagy nehéz az életük, s csak 9% gondolta a nők helyzetét rózsásabbnak. Természetesen mutatkoztak különbségek a nők és a férfiak véleményében, de a nőket irigylésre méltó életűnek a férfiaknak is csak kis része (12%) találta.

A nőknek több mint a fele (55%) szerint a férfiak már nemcsak „háztartási robotnak” tekintik őket. A társadalom (57%) és a férfiak (55%) többsége sem tartja ugyanolyan kielégítőnek egy nő számára a háztartás vezetését, mint egy hivatás gyakorlását, és még többen (a társadalom 65, a férfiak 57%-a) gondolják fontosnak azt, hogy egy férjzett asszony dolgozzon, legyen egy érdekes feladata, és egyedül is megállja helyét az életben. A női munkavállalást csakis anyagi okokra a válaszolók 45%-a vezette vissza. Egy másik kérdés kapcsán azonban csak a nők 48%-a és a férfiak 41%-a minősítette egyértelmű holtvágánynak a kizárólagos anyai és háziasszonyi szerepet. A női önmegvalósítást, ha az a házasság rovására történik, csak a népesség és a nők egyötöde tartja elfogadhatónak.

Tehát: a magyar társadalom – és ezen belül a magyar nők – a nő családi és munkavállalói szerepét egyaránt fontosnak és szükségesnek ítéli. Ugyanakkor bebizonyosodott, hogy a magyar gondolkodás család- és gyermekcentrikus, különösképpen az, ha a nemzetközi adatokat is figyelembe vesszük.

A magyar válaszok kétharmadának tanúsága szerint – ellentétben a németek, az olaszok, az osztrákok és főként a svédok véleményével – az ember család nélkül nem élhet boldog életet. A magyar, valamint az orosz nők és férfiak döntő többsége, 80%-a véli úgy, hogy egy nő élete csakis akkor teljes, ha gyermekei vannak. Szembetűnő a német, az olasz és az osztrák társadalom megosztottsága ebben a kérdésben, míg a svédok a magyarokhoz és az oroszokhoz képest éppen fordított arányokat prezentálnak: a svéd válaszadók egyötöde nem gondolja, hogy egy nő kizárólag édesanyaként élhet teljes életet.

A negatív előjelű demográfiai adatok magyarázata nem mentális vagy morális, hanem más, elsősorban gazdasági jellegű okokban lelhető fel. Ugyanis a válaszolók 59%-a (a nők 55, a férfiak 64%-a) szerint ahhoz, hogy ma az ember valamire vigye az életben, alaposan meg kell gondolnia, hogy megházasodjon és gyerekei legyenek.

A családi munkamegosztás kérdésében az elmélet síkján elég nagy egyetértés mutatkozik a két nem képviselői között. A nők 94, a férfiak 87%-a véli úgy, hogy egy házasságban vagy partneri kapcsolatban mindkét félnek – különbség nélkül – kell a háztartásról és a családról gondoskodnia. A gyakorlatban viszont a családok többségében az alapvető háztartási munkákat kizárólag a feleségek végzik. A férfiak leginkább még a porszívózásból veszik ki a részüket. Az egész társadalmat szemlélve munkamegosztásról ténylegesen csak a vendégségek előkészítése és a beteg családtagok gondozása esetében beszélhetünk. A kisebb javítások elvégzése egyértelműen férfiúi feladat a családokban, bár a többi kérdéssel összevetve itt elég nagy a véleménykülönbség a férfiak és a nők között. A női válaszok alapján csak a háztartások 67%-ában javítanak a férfiak, míg a férfiak 81%-a szerint csakis ők végzik otthon az ilyen jellegű munkákat.

Nemzetközi összehasonításban Magyarországhoz hasonlóan – az egyes munkák esetében több-kevesebb eltéréssel – Ausztriában, Németországban és Olaszország-

ban is a nők viselik a háztartási munkák fő terheit. Figyelemre méltó, hogy az említett országokhoz képest Oroszországban a férfiak átlagban 10%-kal nagyobb aktivitást mutatnak az otthoni munkák területén.

Az összehasonításban kiugró helyet foglal el a svéd társadalom. Itt a családok közel felében nagyjából közösen vagy felváltva végzik a házimunkákat, de jelentős azon háztartások aránya is, ahol például a reggeli elkészítése, a porszívózás vagy az ablakpucolás kizárólag a férj feladata.

— v —

Schwartz Ágota

A női szerepek változásáról

Magyarországon – Kanadában

A Brock University-n, St. Catherines városában, Ontario tartományban ez év májusában (27–28.) a Kanadai Magyarstudományi Egyesület (HSAC: Hungarian Studies Association of Canada) 12. évi konferenciáján első alkalommal sikerült összehozni egy ülészakot a női szerepváltozásokról Magyarországon. Három, a Nőszemély olvasóinak bizonyára nem teljesen ismeretlen előadó vett részt, dr. Chris Corrin Glasgowból, Jung Nóra a torontói York University-ről és Kissné dr. Novák Éva a szegedi József Attila Tudományegyetemről. Sajnos, a negyedik bejelentkezett résztvevő, Katherine Gatto az USA-i John Carrol egyetemről utolsó pillanatban közlekedési baleset miatt kénytelen volt lemondani részvételét, így igen érdekesnek ígérkező előadása Hankiss Ágnes Széphistóriájáról sajnos elmaradt.

Az ülészakot Chris Corrin nyitotta meg „Gendered Political Participation in Hungary” című előadásával, amelyben a magyar nők a vasfüggöny lehullását követő időszakban tapasztalt visszaeső politikai jelentéséről beszélt. Corrin úgy tapasztalta, hogy ez egyrészt a hagyományos női, illetve férfiszerepekkel járó munkamegosztásra vezethető vissza, amely szerint a magyar társadalomban még mindig a nőről, mint politikai vezérszerepvállalásra képtelen, gyenge lényről való kép dominál. Másrészt ez a kommunizmus időszakára jellemző „szocialista paternalizmust” felváltó „férfidemokrácia” iránti szkepticizmussal is magyarázható, amelyből kifolyólag a magyar nők kevésbé formális, inkább lokális szinten fejtenek ki politikai aktivitást az őket közvetlenebbül érintő kérdésekben (pl. a gyermeknevelő intézmények megtartása, illetve korszerűsítése). Corrin kitért a magyar nők életének egyéb aspektusára is, mint pl. az abortusz törvény körüli vitára és reflektált, az utóbbi évek társadalmi és gazdasági általános fejleményeire Magyarországon (a növekvő munkanélküliség, a társadalmi biztonság csökkenése), mindez megnehezíti a beidegződött nemi szerepek változását. Jung Nóra a „What is 'New' About New Women's Groups in Hungary” (Mi a valóban „új” az új magyar női egyesületeknél) témáról olvasott fel. Jung kritikus szemszögből vizsgálta a magyar női egyesületek bemutatását a nyugati feminista, főleg akadémiai irodalomban. Ezek a bemutatók csupán azt az ágát veszik tudomásul a magyar női egyesületeknél, amely a nyugati feminizmusnak megfelelő zsargont elsajátította. Jung azt a (figyelmeztető) következtetést vonta le, hogy hasonló, a nők történelmével szemben elhallgattató módszereket alkalmaztak a férfítörténelem írói is.

Kissné Novák Éva az említett csoportban az egyedüli magyar nyelvű és igen nagyszerű előadást tartotta „A női szerepek változása: női szerepek a mai magyar irodalomban” címmel. Abból, ha egyes irodalomelméletek szerint netán elavultnak is minősített, de még mindig megvédhető tézisekből kiindulva, amit igen széles irodalmi kultúráról tanúskodó alapokra állított, hogy az irodalom sajtószerű módon a társadalmi jelenségek tükröképét tárja elénk, több, a hetvenes évek generációjához tartozó magyar író munkáját vizsgálta: Bihari Klára, Fenákel Judit, Fehér Judit, Jókai Anna, Palotai Boris, Raffai Sarolta, Szabó Magda és Váthy Zsuzsa műveiről esett szó. Novák egy saját szereptipológiát állított fel az említett íróknak prózájában fellépő hősnőkről és analizálta az emancipációra törekvő nő különböző, nem mindig sikeres életútjait, amely sokszor nem talál megfelelő megértésre férfi-partnerénél és a magányba, néha az alkoholizmusba is vezet. A HSAC közönsége kiváló lelkesedéssel üdvözölte szegedi kolléganőjük fellépését.

Habár két teljesen különböző társadalmi szövegkörnyezetről van szó, érdekes volt megállapítani, hogy az észak-amerikai magyarság az anyaországhoz hasonlóan, az itt (bizonyos mértékben!) meghonosodott feminizmus ellenére is mennyire félénken közelítette meg vendégeim előadásait, és mekkora volt a megnyugvás és a fellélegzés, miután nem holmi „agresszív feminizmus” tárult eléjük, hanem komoly kutatómunka eredményei. Persze, a szkeptikusok ezek után is megmaradtak azoknak, de talán kissé veszítettek saját agresszivitásukból.

Mondhat-e újat a feminista teológia?

Zámbó András könyvéről

Zámbó András: Mondhat-e újat a feminista teológia
Budapest, 1996.
Nemzetközi Theológiai Könyv.
Szerkesztő: dr. Szatmáry Sándor
Előszó: Szűcs Ferenc

„Amikor evilágon voltál, Uram, nem illelted megvetéssel a nőt, hanem (...) nagy könyörületeséget mutattál irányukban. Nagyobb hitet találtál bennük és nem kevesebb szeretetet, mint a férfiakban (...) Semmi Néked hasznosat nyilvánosan nem tehetünk, sem nem beszélhetünk azokról az igazságokról, amelyek fölött titkon sírunk, (...) És mégis, Uram, nem tudom ezt elhinni a Te igazságodról és jóságodról, hiszen Te igaz bíró vagy, nem olyan, mint az evilági bírák, akik miután mindnyájan férfiak, Ádám fiai, elutasítanak minden női erényt. Igen, Királyom, de eljön majd a nap, amikor mindenre fény derül ...” Avilai Szent Teréz (1515–1582) naplójának restaurátorok által újraélesztett részletét idézi könyvének 18–19. lapjain Zámbó András annak a folyamatnak jelzésére, amely a reformáció korában nagy lendületet kapva a teológiai gondolkodásban elkezdődött, s amelynek során lehetőség nyílt többek közt a nők alacsonyabbrendűségét hirdető, filozófiailag alábetonozott középkori tanok megkérdőjelezésére, a nőkről szóló tanítások, illetve az egyházban és társadalomban elfoglalt helyüknek az újrafogalmazására. Ez az igen ellentmondásos, egyenesvonalú fejlődésnek pedig végképp nem tekinthető folyamat és a vele együttjáró nagy társadalmi, gazdasági, politikai változások az utóbbi fél évezredben azonban nem csak kedvező eredményeket hoztak a nők számára, hanem sok tekintetben tovább éltettek-éltetnek évezredek hátrányos beidegződéseket a mindennapi életben és a tudományokban egyaránt, beleértve a teológia tudományát is. Mindez reflexió és kritika tárgyává vált, amelyet most már a nők maguk kívántak elvégezni, nem hátrítva vagy engedve át a férfiaknak teljes egészében a szellemi munkát, amely sok fáradsággal és szenvedéssel jár ugyan, de egyben mással nem pótolható öröm forrása is. E tudatos tanulmányozás során, a szekuláris (világi) feminista mozgalomtól nyert impulzusok hatására is, születtek meg a feminista jelzővel illetett teológiák az 1960-as évek végétől kezdve, olyan ma már klasszikusnak, „ősnyának” számító szerzőkkel fémjelzetten, mint Catharina Halkes, Mary Daly, Dorothee Sölle, Elisabeth Schüssler-Fiorenza, Rosemary Radford Ruether, Elisabeth Moltmann-Wendel. Ma már igen sokféle, egymással is vitatkozó, sőt homlokegyenest különböző irányzat, szemlélet sorolja magát e kategóriába, ember legyen a talpán, aki mindezek összefogására, értékelésére vállalkozik.

Zámbó András dolgozatának felépítése: a Bevezetés és a Konklúzió között a következő fejezetek követik egymást: I. Nőtörténet. II. A feminizmus fenomenológiája. III. A feminista teológia tanításai. IV. Gyakorlati feminizmus.

Az I–II. rész kifejtésében az a mélységesen biblikus szempont érvényesül, amely szerint az ún. szent történet nem valahogy párhuzamosan és függetlenül halad az emberiség általános történetével, hanem úgy, hogy Isten megszólítja az embert abban a helyzetében és kötöttségeiben, amelyben éppen leledzik, s ő a maga módján a Lélektől ihletve válaszol, imádja a Szentségest, és próbál a felismert úton járni, életét, viszonyait Isten tetszése szerint berendezni. Így tehát

ha meg akarjuk ismerni és érteni azt, ahogyan magukat feministának nevező teológusnők Istennel találkoznak és róla gondolkodnak, valóban át kell tekinteni a nők helyzetét az elmúlt korokban. Ezt teszi a szerző az Ószövetség korától a 20. századi emancipációs mozgalmakig, s ezt követően főbb vonalaiban jellemzi a feminista mozgalmakat. A dolgozatnak mintegy egyharmadát foglalja el az az áttekintés, amelynek során kontextusba helyeződnek a női teológia később taglalandó tartalmi kérdései.

Melyek ezek a tartalmi kérdések? Alapvető kérdés a bibliai kijelentés, a Szentírás tekintélye, illetve az ehhez kapcsolódó hermeneutikai problémák. A szerző megfogalmazásában: „Vajon más lesz-e az üzenet, ha a nők olvassák a Bibliát?” A patriarchalista rend igazolásának szándékával művelt ún. „hivatalos” teológia szubjektivitásával szemben a szerző szerint mintegy „a ló másik oldalaként” a feminista megközelítésben egy másik szubjektivitás áll, amely viszont bevallottan azt keresi a Bibliában és az egyház tanításában, ami építő, felszabadító számára. Ez a tudatosság teszi szerinte „valami módon mégis objektívvé” a feminista megközelítést. A női tapasztalat és nézőpont felértékelésének ugyanakkor megvan a veszélye is, még ha nem is ellentétes a Szentírással az a megállapítás, amit feminista teológusnők módszertani követelménynek tekintenek: a nők teljes értékű emberségét tagadó kijelentés nem tekinthető megváltó, felszabadító jellegűnek. E kérdés erősen megosztja a feministákat is: vannak, akik egyenesen elvetik a bibliai kijelentést, s az egyházból is kivonultak, mások csak a tekintély hagyományos értelmezésével szállnak szembe, egyébként pedig elfogadják a Bibliát.

Kérdés, hogy tehetjük-e az emberi tapasztalatot – akár nőéről,

akár férfieről legyen szó – az isteni kijelentés mércéjévé? Másfelől viszont saját tapasztalat nélkül felfoghatjuk-e az isteni kijelentést, vagyis attól, hogy nem beszélünk róla, adottnak vesszük, nem befolyásolja-e értelmezésünket saját élményvilágunk, társadalmi helyzetünk, lelki állapotunk? Sarkítva a kérdést: jól olvassuk-e a Bibliát és az egyházi tanításokat, ha azok lelki-szellemi nyomorúságunkat és fizikai elnyomásunkat erősítik, ahelyett, hogy felszabadítanának? Ehhez hasonló kérdésekkel birkózik a szerző a feminista szerzőket olvasva. Tény, hogy pl. maga a Tízparancsolat a feleséget a tulajdon közé sorolja, beszédes jeleként a nők általánosságban alacsonyabb társadalmi státusának, ami alól természetesen kivételeket is ismerünk, mégis egyértelműen egy patriarchális értékrendre utal. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a nők által ajánlott „kreatív olvasás” által ne találhatnánk meg benne a ma is érvényes üzenetet. Ennek a „kreatív olvasásnak” a hét pontba foglalt szempontjait a szerző bátran ajánlja nem feminista bibliaolvasóknak is.

Az Istenről szóló tanításokat illetően is fontos kérdéseket tesznek fel a nőszempontú teológusok. Különösen kezdetben sokan foglalkoztak az istenképek andromorf mivoltával, leginkább az Atya-képpel, mivel a férfiarú istenképekben a férfiuralom fontos ideológiai bázisát látták, amellet hogy egyoldalúan, megszegényítve fejezik ki Isten létgazdagságát. Az egyoldalú, torz képekből könnyebben lesz bálvány, s ha ezek a rettenthetetlen harcos, haragos bíró, hatalmas király formáját öltik, az egész vallás természetét militánsná tehetik. Számos női megoldási kísérlet született erre a problémára az inkluzív nyelv szorgalmazásától kezdve az istennőképek felelevenítéséig. A szerző a Szentírásra hivatkozva megvédi az Atya-képet és objektívnek tartja, mégpedig Istennek azon tulajdonsága alapján, hogy ő a meglepetések Istene, aki sokszor tesz olyat, amit nem várunk, amire nem gondolunk. S e váratlan cselekedetek is – amikor pl. nő által szabadul meg Isten népe valamely veszedelemből – feljegyeztettek számunkra, még ha leírók nem is értették azokat. Joggal figyelmeztet a női és férfi istenképek egymással való kijátszásának veszélyére, miközben szégyenletes bűnnek tartja a nők elnyomását azon a hamis teológiai alapon, hogy csak a férfi Isten képmása. (A nők istenképűségét illetően még Kálvin sem tud egyértelműen elhatárolódni bizonyos skolasztikus spekulációktól, melyek arra vonatkoznak, hogy a nők kevésbé tökéletesen hordozzák az Isten képét, mint a férfiak.) Ezért nincs helye a gőgnek vagy a székszisnek a bibliai kijelentéssel kapcsolatban.

A Fiú-Isten már közelebb áll a feministákhoz, a Szentlélekben pedig többen egyenesen a női princípiumot vélik fölfedezni a héber rúach, illetve shekináh alapján – kapcsolatba hozva Isten bölcsességével: hokmá, illetve sofia – amely a hellenizmusban „férfiasodott” volna el oly módon, hogy először a semlegesnemű görög pneuma, majd a hímnemű latin spiritus foglalta el a helyét. Elisabeth Cady Stanton száz évvel ezelőtti Női Bibliájában (The Women's Bible, 1895) a Szentháromság harmadik személye Anya-ként jelenik meg.

„Jézus személye az a pont, ahol a feminista teológia könnyedén tárgyalóasztalhoz ülhet a hagyományos teológiai irányzatokkal” – állapítja meg a szerző maga is mintegy fellélegezve, hogy a feminista krisztológia főbb megállapításaival bátran egyetérthet.

Az antropológia tárgykörében a teremtés és a bűneset férfiközpontú magyarázatainak feminista felülvizsgálata, átértékelése kerül szóba, amelyek során lelepleződnek a patriarchalista

teológiai zsákutcák a nők bűnösebb, illetve tökéletlenebb mivoltával kapcsolatban, amit egyébként Jézus sem elvben, sem a gyakorlatban nem igazol. Ő amikor rehabilitálja a bűneset után átokkal sújtott embert, „tudatosan rombolja a nők korabeli elszigetelésének falait” (47. o.).

A könyv fontos erénye, hogy tanulságokat is levon egyházunk mai életére nézve, anélkül azonban, hogy elhamarkodott, rövidre zárt megállapításokat tenne. Olykor a rövid terjedelem miatt becsúszik egy-egy kevésbé átgondolt megállapítás – pl. amikor a feminizmust okolja az anyaság leértékelődéséért és a kevesebb gyerek születéséért (49. o.) –, általában azonban elemzését az elmélyültség jellemzi. Bizonyos kérdéseket nyitva hagy, másokban viszont határozottan állást foglal és megfontolásra ajánlja felismeréseit, s szorgalmazza „a nők szolgálatának és státuszának helyretételét”, hogy „szolgálatunk fékei” eltűnhessenek, amilyen pl. „a saját karrierjét a nőktől féltő férfi irigység”. Mindezen célok eléréséhez a biblikus tanítás elmélyítését tartja szükségesnek, „ami megnyugtatja az igazán hívő férfiakat” (56–57. o.).

Összefoglalva: a szerző jól érzékelteti a feminizmusnak azt az üzenetét, hogy még szélsőségeiben is, sőt azokban még inkább, éppen mert férfiszemmel nézve nevetségesnek tűnő jelenségeket is produkál, hű tükrét, sőt olykor nagyított képét mutatja mindazon visszasságoknak, amelyeket a férfi irányította civilizáció létrehozott, magától értődőnek, „természetes”-nek tekint, s ha ez így maradna, az lemondás volna a valóság teljesebb megismeréséről. Különösen a teológusok nem tehetnek úgy, mintha mi sem történt volna az elmúlt két évezredben a kereszténység korszakában, amely – legalább nyugati változásában – tudatossá tette az ember számára, hogy jóllehet sok minden jó be van írva természetünkbe, ez a természet erősen megosztott, nem támaszkodhatunk mindenben rá, hanem mindnyájan kegyelemre szorulunk. Mindig megvan a kísértés a rossz természet filozófiai és teológiai igazolására, nem is mindig sikerül ellenállni neki, de nem szabad feladnunk, nők és férfiak kell hogy ebben is segítőtársai legyenek egymásnak. Ilyen értelemben nem mond újat a feminista teológia sem, csak igyekszik érzékenyen figyelni arra, hogy hol és mikor van szükség hangsúly változásokra és újabb hangfekvésekre ahhoz, hogy a teológiából ne agytompító hangágyú, netán édesen andalító kábítószer legyen vagy meddő, unalmas szócséplés, hanem Isten élő és éltető szava szólaljon meg belőle.

Zámbó András munkájában külön említést érdemel az elfogulatlan, szeretetteljes ironia és önironia – ritka kincs még a gyakran túlzottan is komolykodó, sőt komor hangvételű teológiai irodalmunkban –, amely távolról sem hasonlít a durva tréfára vagy bájjúnáros kedveskedésre, amit remélhetőleg egyre kevesebben engednek már meg maguknak a témával és általában a női nemmel kapcsolatban.

Mai plurális szemléletünkől „megfertőzve” szerintünk talán helyesebb volna többes számot használni, azaz nem „a” feminizmusról, illetve „a” feminista teológiáról beszélni, hiszen e jelzők alatt igen sokféle, egymással olykor szöges ellentétben álló irányzat megtalálható, ezért félrevezető lehet a határozott névelő. Szerzőnk esetében egyébként sejtésünk szerint a határozott névelő, illetve az egyes szám használata egyszerűen azt jelzi, hogy ezekről a teológiákról hazai perspektívából nézve nem lehet még árnyalt képünk a vonatkozó irodalom majdnem hozzáférhetetlensége és szüntelen gyarapodása miatt. A Nemzetközi Teológiai Könyv sorozat a maga eszközeivel éppen ezeken az évtizedekre visszanyúló, a teológiai tudományok helyzetére súlyosan kiható hiányokat igyekszik pótolni.

Nagy Edit

Nőpolitikai Titkárságból – Egyenlő Esélyek Titkársága

A Civil Fórum október 10-i sikeres találkozója kapcsán lapunknak **Betlen Anna** mutatja be munkahelyét, a Nőpolitikai Titkárságot, röviden összefoglalva a megalakulás körülményeit és saját tapasztalatait.

A Titkárság egy tavalyi kormányhatározat nyomán jött létre idén márciusban. Célja a nők és férfiak társadalmi helyzete, esélyei közötti egyenlőtlenség csökkentése. A Titkárság az egyes hazai jogterületek, jogszabályok és a joggyakorlat jobb összehangolásával, valamint az Európai Unió jogrendszeréhez igazításával szeretné ezt a célt elérni.

Ennek a munkának jogharmonizáció a hivatalos elnevezése. Tekintve, hogy egyikünk sem jogász, erre a nagyon komoly és alapos szakértelmet igénylő munkára egy jogászokból álló kis csapatot kértünk fel.

Egyébként négyen dolgozunk a Nőpolitikai Titkárságon egy titkárnő segítségével, s persze mindnyájan mindennel foglalkozunk egyszerre. Az eredetileg elhatározott munkamegosztás szerint egyik munkatársnőnk főleg a nemzetközi kapcsolatok ápolásáért felelős, egy másik kolléga az adatbázis előkészítésén dolgozik, valamint a Titkárság vezetőnőjével együtt különféle tréningeket vezet, s az én feladatom a civil szervezetekhez fűződő kapcsolataink építése. Szerteágazó tevékenységünk azonban megköveteli, hogy rendszeresen együtt dolgozzunk, és a legkülönbözőbb témákban igyekezzünk némi jártasságot szerezni: szóval, hogy beleüssük az orrunkat a másik szakterületébe is. Konferenciákat rendezünk, amelyeken általában mindannyian részt veszünk, pályázatokat írunk ki, s ezeket majd közösen dolgozzuk fel, és öt különböző téma kidolgozására szakértők részvételével munkacsoportokat szervezünk.

A Nőpolitikai Titkárság állami hivatal, mi, a munkatársai azonban tisztában vagyunk azzal, hogy a napokban munkához látó munkacsoportok eredményeiből elsősorban mi magunk fogunk tanulni. Reméljük ugyanakkor, hogy ennél azért jóval több hasznukat látjuk: a munkacsoportok elképzelésünk szerint néhány hónap múlva egy-egy tájékoztató kiadvánnyal lépnek majd a nyilvánosság elé. A rengeteg feladat között az én szívemhez most ez áll a legközelebb. Hatalmas reményeket fűzök ehhez a munkához nem csak azért, mert arra számítok, hogy egyszerű anyagok fognak születni és remekül kidolgozott akciók, kampányok, programok következnek a munkacsoportok eredményei alapján, hanem azért is, mert a legkülönbözőbb szakemberek és amatőrök, civil szervezetek aktivistái, pártok és szakszervezetek szakértői dolgoznak majd együtt. Hosszú időre szóló munkakapcsolatok kialakítására nyílik így lehetőségünk, amelyekre nem csak a Nőpolitikai Titkárság építhet.

Noha alig van pénzünk, pályázatokat írtunk ki (ezeket egyebek között az októberi Kurázsi és a november 19-i Magyar Hírlap is közölte), de az idén csak nagyon kevés pályázó nyerhet. Remélem azért, hogy egyre több támogatást tudunk szerezni a női jogokkal, a nők életkörülményeivel, munkalehetőségeivel, felkészítésével foglalkozó és a nők ellen irányuló erőszakkal szemben fellépő szervezeteknek. Ma a nők és férfiak helyzetéről, a családon belüli és kívüli feladatok megosztásáról, esélyeik, szocializációs útjaik különbözőségéről nem nehéz beszélni: ezek a kérdések, úgy látom, mindenkit nagyon érdekelnek. Vannak olyan problémák, amelyek felvetése meglepetést, netán megütközést vált ki (ilyenek például a hirdetésekben, különféle plakátokon, újságok képanyagában megjelenő nőellenes, vagy a nők elnyomását sugalló motívumok - ezt hívják nem igazán szerencsés kifejezéssel szexizmusnak), s olyan kérdésekkel is foglalkozunk (gondoljunk a prostitúcióra), amelyek körül éles nézetkülönbségek vannak, de ellenállással vagy lekezelő elutasítással nemigen találkozom. Egyik rendezvényről a másikra hívnak bennünket, nem győzünk nyilatkozni az újságoknak, a tévének és a rádióknak. Divat a nőpolitika.

Részlet a Titkárság programjából

A Titkárság azt tekinti fő feladatának, hogy a kormányzaton belül és általában a közvéleményben elősegítse a nők és férfiak egyenjogúságának és esélyegyenlőségének érvényesülését a politikai és társadalmi-gazdasági átmenet körülményei között is, illetve kormányzati intézményi keretet teremtsen az ezzel összefüggő problémák kezeléséhez. Arra törekszünk továbbá, hogy politikánkkal elősegítsük a nők általános életkörülményeinek javítását, munkájuk jobb elismertetését.

Munkánkat a következő értékek szellemében végezzük:

- esélyegyenlőség a gazdasági élet, a jog, az egészségügy és a kultúra területén;
  - a családi élet hagyományos értékeinek tisztelete;
  - tolerancia, a másság, az alternatív életformák létezésének elfogadása;
  - szolidaritás a hátrányos helyzetű csoportokkal;
  - mindenfajta társadalmi diszkrimináció és erőszak elvetése.
- Mindez sokoldalú államigazgatási, szakértői, koordinációs, szervezési és nemzetközi feladatot jelent, melynek fő területei a következők:
- a nemek közötti esélyegyenlőség megvalósítására törekvő kormányzati politika;
  - a nők és férfiak egyenjogúságát szavatoló törvényalkotási folyamat biztosítása;
  - a nemzetközi jogi normáknak (nemzetközi egyezmények, EU-normák) megfelelő jogharmonizációs stratégia kialakítása;
  - a nők és férfiak azonos megítélésén nyugvó jogalkalmazás folyamatos figyelemmel kísérése;
  - a közvélemény formálása a nők és férfiak egyenjogúsága szellemében, a sztereotípiák átalakítása, az előítéletek és a társadalmi intolerancia felszámolása érdekében;
  - a kormányzat, a civil szervezetek és az egyes állampolgárok tájékoztatását segítő információs rendszer kiépítése;
  - a nők gazdasági, munkaerő-piaci, szociális helyzetének megismerését célzó regionális kutatóhelyek, koordinációs központok létrehozása, akciókutatások, felmérések kezdeményezése és támogatása;
  - a civil és politikai nőszervezetek tájékoztatását és aktivitását segítő hálózat, kapcsolatrendszer kialakítása és fenntartása;
  - egyes célcsoportok konkrét igényeinek megfelelő képzési, átképzési programok kezdeményezése, megszervezése, illetve támogatása;
  - pályázatok kiírása új tevékenységek, szolgáltatások támogatására;
  - nemzetközi kapcsolatok kiépítése az EU, az ET, az ENSZ szervezeteivel, civil szervezetekkel, társintézményekkel az EU-hoz újonnan társult országokban és a régióban.

Lejegyezte: E. I. B.

A CEDAW JELENTÉS

a szervezetek önálló hozzáfűzéseit, majd megszerkesztve, angolra fordítva eljuttatta a Külügyminisztériumhoz. Ebben a munkában a Hálózat is részt vett. Összeállításunkban közzétesszük a Feminista Hálózat által beküldött kiegészítést. A magyar országjelentés védésére 1996. január 30-án került sor. Az ENSZ bizottság ezt követő összegzését az alábbiakban ismertetjük.

A CEDAW harmadik időszaki jelentése a magyarországi állapotokról

A Bizottság tisztában van annak tényével, hogy a Magyarországon jelenleg zajló társadalmi és politikai változások gazdasági következményei nem hatnak serkentőleg a nők helyzetének javulására.

A gazdasági visszaesés, valamint az újfajta konzervatív és liberális eszmék előretörése igen komolyan érzékelteti hatását az egész országban, minthogy az emberekben nagyfokú bizonytalanság érzését kelti. Emellett a családon belüli hagyományos viszony – és értékrendszer, melyben az anya központi szerepet tölt be – szintén leszűkíteni látszik a nők lehetőségeit.

A nőkérdés tehát korántsem tartozik az ország legfontosabb, megoldásra váró problémái közé. A Bizottság tudatában van annak, hogy ez az átmeneti időszak hátráltatja az Egyezményben foglaltak végrehajtását.

Pozitívumok

A Bizottság meglepedéssel nyugtázta, hogy a magyar Alkotmány és jogrendszer egyenlő jogokat biztosít a nők számára. Különösen méltányolja azokat a Kormány által nemrég bevezetett törvénybeli- és szerkezeti reformokat, melyek biztosítják a nők társadalmi és politikai jogait. Ezek közül a Magzatvédelmi Törvény segítségével például sikerült jelentősen lecsökkenteni a nem kívánt terhességmegszakítások számát. A Bizottság feltétlen örömeire szolgál, hogy az általános- és középiskolákban, valamint az egyetemeken az emberi jogokról, s ezáltal a nők jogairól szóló ismeretek a tananyag részét képezik. Üdvözli Magyarországot nemzetközi szervezetekkel: így az Európai Unióval (European Union), az Európánálcsal (Council of Europe) és a Nemzetközi Munkaügyi Szövetséggel (International Labour Organization/ILO) való együttműködését, melynek alapvető célja az emberi jogok segélyeken, alapítványokon, különböző lehetőségeken keresztül történő folyamatos biztosítása. Ily módon van esély arra is, hogy a nők helyzetében kedvező változások álljanak be. A Bizottság érdeklődése kíséri mindegyik, a Kormánytól független női szervezet (NGO/nongovernmental organisation) működését, melyek egymással szoros kapcsolatban állnak, és a nők alapvető jogainak tudatosabbá tételén fáradoznak. A Bizottság szintén meglepedéssel

Magyarország 1982-ben csatlakozott az „Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetés (diszkrimináció) minden formájának kiküszöböléséről” című ENSZ megállapodáshoz. Az aláíró országok négy-évenként szakértői testület előtt kötelesek jelentést tenni. A következőkben ismertetjük az egyezményt, valamint a harmadik magyar periodikus jelentésnek a civil szervezetek véleményével kiegészült változatát. Beszámolunk arról az együttműködésről, amely a jelentés kapcsán alakult ki.

gokra orientált keretet biztosít a fejlődéshez, és elengedhetetlenül fontos ahhoz, hogy a nők részvétele a gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális életben elismertté váljon. Az Egyezmény a nők és a férfiak közötti egyenlőség nemzetközileg elfogadott normáit tartalmazza, mely az élet minden aspektusára kiterjed.

Az Egyezményt az ENSZ Általános Közgyűlése fogadta el 1979. december 19-én, majd 1981. december 3-án szerződésnek hatályba lépett. 1995 júliusától 141 ország ratifikálta, illetve csatlakozott hozzá és hat további ország írta alá. A ratifikálás vagy csatlakozás kötelezi a kormányokat, hogy olyan politikát folytassanak, amely a nők elleni hátrányos megkülönböztetés eltörlésére irányul, valamint hogy jelentést küldjenek munkájukról az ENSZ-nek a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés eltörlésére alakult bizottságának (CEDAW). Az Egyezmény aláírása arra kötelezi a kormányokat, hogy ne tegyenek semmi olyat, ami az egyes cikkelyekben lefektetett elveknek ellentmond. A ratifikáló országok jelentését a ratifikálás utáni éven belül várják, később négy évenként.

A Nők Egyezményének megfigyelő testülete az ENSZ nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés megszüntetésére alakult bizottság (CEDAW), egy huszonhárom tagból álló szakértői testület: tagjainak személyére azok a kormányok tesznek javaslatokat és választják meg, amelyek ratifikálták az Egyezményt. A CEDAW-tagok a ratifikáló országok állampolgárai, akik magánminőségben szolgálnak, nem kormányukat képviselik. Négyéves időszakra választják meg őket, és újraválaszthatók. A CEDAW évente ül össze, hogy átvizsgálja a ratifikáló országokból érkező jelentéseket, melyek

Az egyezmény a nők emberi jogainak elősegítését és védelmét szolgáló nemzetközi irányelveket alapozza meg. Ez a legtömörebb és leghasznavehetőbb dokumentum, amelyet az ENSZ által meghirdetett Nők Évtizede során összeállítottak: jo-

az Egyezményben foglaltak megvalósításáról szólnak, valamint hogy az Egyezményhez kiegészítő magyarázatokat írjon, amelyek útmutatásként szolgálnak az illetékes szervek és a kormánytól független szervezetek számára. A vizsgálat során a Bizottság előtt megjelenő kormányképviselőknek kérdéseket tesznek fel. Bár a kormánytól független szervezetek (NGO) formálisan nem vesznek részt a vizsgálatban, a CEDAW szívesen fogad informális módon benyújtott független információkat a nők helyzetéről a vizsgálat alatt álló országokban. A CEDAW évente jelentést ad ki a vizsgálatok eredményéről és felterjesztéseket tesz az ENSZ-hez az országok jelentésének felülvizsgálata és elemzése nyomán.

Fordította: Orzóy Ágnes

A civil szervezetek vétója

A nem kormányzati nőszervezetek (NGO-k) első összejövetelét 1995. december 7-én a Friedrich Naumann Alapítvány támogatásával Bükky Dorottya és Rózsa Edit országgyűlési képviselő hívta össze a Gunel Étteremben.

A rendezvény célja egy egységes nőszervezeti jelentés megfogalmazása és elfogadása volt, amelyet az 1996 januárjában esedékes kormányjelentés mellékletként várt el a CEDAW. A vitaindítóban Lamm Wanda (jogi oktató, CEDAW bizottsági tag) ismertette az egyezmény jelentőségét, a testület működési mechanizmusát (kiemelte, hogy ez az első olyan szerződés a nemzetközi emberi jogi rendelkezések sorában, amely ellenőrzési mechanizmust létesít), felhívta a figyelmet arra, milyen súlya lehet a civil szervezetek véleményének. Ezt követően Kim Lane Scheppelle (jogpolitikai és alkotmányjogi professzor, Michigani Egyetem, az 1995-ös CEDAW ellenjelentés egyik szakértője) bemutatta az országunkról készített tanulmányt. Elemzése a következő témákat ölelte fel: – jogi és gazdasági megkülönböztetés – nők elleni erőszak – roma nők – nemi szerepek és sztereotípiák – prostitúció és nőkereskedelem – nők a politikában és a közéletben – oktatás – munkavállalás – egészség és családtervezés – házasság és családjog.

Az előadás után kibontakozott éles vita során több nőszervezet képviselője fejezte ki azon szándékát, hogy újabb szempontokkal kíván hozzájárulni a jelentéshez. Ennek érdekében gyors és hatékony, spontán együttműködés kezdődött a nőszervezetek között. Január 15-re tűzték ki a következő összejövetelt. A MÜOSZ Székházban tartott ülésen megalakult egy stáb, amely (a Nagycsaládosok Országos Egyesülete vendégszeretettel élvezve) összegyűjtötte

szemléli a magyar üzletasszonyok tevékenységét, mely egyre inkább meghatározóvá válik, és kedvező hatással lehet a gazdasági folyamatok alakulására.

Alapvető hiányosságok

A Bizottság megállapította, hogy nem létezik sem egyfajta, a nők jogait következetesen képviselő politika, sem olyan szervezet, mely felelősséggel irányítaná a nők helyzetének javulását. Elutasítja azt az álláspontot, mely szerint a nőkérdés ne tartozna a Kormány, a politikai pártok vagy a nyilvánosság által elsődlegesnek tartott, vitatandó pontok közé.

Mivel speciális szükségleteiket nem veszik figyelembe, valójában a nők jogai egyáltalán nem érvényesülnek a gyakorlatban. Csalódásának adott hangot a nők túlságosan egyoldalú besorolása láttán, mivel még mindig elsősorban az anyaság, mint legfontosabb női szerep kap nagyobb hangsúlyt, s csak ezután tekintik egyéb társadalmi szerepeiket. Kevésnek tartja a döntéshozó folyamatokban és a közügyekkel kapcsolatos ügyekben résztvevő nők számát. Felhívja a figyelmet arra a tényre, mely szerint a nőekkel szemben elkövetett erőszakos és szexuális bűncselekmények száma több mint a duplájára nőtt 1988 és 1993 között, következőképpen emlékeztet egyfajta, a bűnözésnek külön eme válfajára specializált jogrendszer kialakításának szükségességére. Fájdalommal vette tudomásul a gazdasági változások nőkre gyakorolt kedvezőtlen hatásait, melyek leginkább fennálló munkaviszonyukat és egészségüket veszélyeztetik. Emelkedik a munkanélküli nők száma, a számukra kínált szociális szolgáltatások minősége viszont romlik.

A felnőtt nők egészségi állapota nemzetközi mércével mérve ugyanakkor nem kielégítő. A fogamzásgátló tabletták magas ára miatt viszonylag kevés nő engedheti meg magának, hogy szabadon eldönthesse, mikor szeretne gyermeket. Az abortuszok számának növekedése nagy fontosságú megoldásra váró probléma a számára. Ugyancsak rámutat a prostitúcióval kapcsolatos problémák sokféleségére, melyek leginkább bizonyos etnikai kisebbségekhez tartozó nők helyzetét határozzák meg. Megemlíti a menekült nők különösen bizonytalan helyzetét is, akik méginkább ki vannak téve a hátrányos megkülönböztetés eltérő változatainak. Javaslatok és lehetséges megoldások. Javaslat szerint törekedni kell az Egyezmény pontjainak betartására és arra, hogy a Negyedik Női Világkonferencián a cél érdekében tett elkötelezettség tiszteletnek örvendjen. Ehhez szükség van egy olyan magas szintű, intézményesített nemzeti szervezetre, mely vállalja egy, a nők érdekeit következetesen képviselő és megvalósító politika működését. Felszólította a Kormányt, hogy tegyen lépéseket a nők politikai és közéletbe történő nagyobb számú bevonása érdekében. Felkérte a Kormányt, hogy végezzen konkrét

felméréseket az erőszakot elszenvedett nők számát illetően, és halasztást nem tűrve alkosson olyan jogrendszert, mely megfelelő védelmet biztosít az áldozatok számára. Ugyancsak emlékeztette a Kormányt egy olyan átfogó oktatási program létrehozásának szükségességére, mely gondoskodik a fiatalok megfelelő szexuális felvilágosításáról, és támogatja a fogamzásgátló módszerek alkalmazását, ily módon előmozdítva a felelős családtervezés ügyét, és csökkentve az abortuszok számát. Felszólította a Kormányt a prostitúció kérdésének megoldására. Meg kell tenni a prostituáltak rehabilitálásához és a társadalomba való újbóli beilleszkedésükhöz szükséges lépéseket. A Kormány támogatását kéri a kisebbségekhez tartozó és menekült nők jogi védelmének biztosításához.

Felkérte a Kormányt, hogy támogassa a független (NGO) női szervezeteket. Meg erősítésükhöz és működésükhöz egy közöttük fennálló hálózat létrehozására is szükség van.

A sürgős cselekvésre szólította fel a Kormányt az Egyezmény pontjainak elterjesztésével és a javaslataival kapcsolatosan.

Fordította: Mitró Zsuzsa

A Feminista Hálózat hozzáfűzése

2.1 A Magyar Alkotmányban lefektetett jogok és a valóságos jogi praxis között nagy különbségek léteznek – nemcsak a nők elleni hátrányos megkülönböztetés terén, hanem az etnikumok, vallások, szexuális orientációjukat illetően és más tekintetben kisebbségben levőkkel szemben is. Az alkotmányos jogok betartása nemcsak a Kormány, hanem a társadalom egészének feladata is lenne – sajnálatos módon azonban egyik fél sem mutatott eddig valóságos érdeklődést és érdekeltséget a nők más kisebbségi csoportok helyzetének jobbítása iránt.

5.1 A legutóbbi statisztikai adatok szerint a Magyarországon lezajlott politikai változások óta a nők hagyományos társadalmi és családbeli szerepköréről szóló általános vélekedések nem sokat változtak. A szocializmus és kommunizmus idején a nőknek a munka és a család/ház-tartásvezetés „kettős terhét” kellett viselniük. Bár a jogszabályok megengedik és bátorítják az apákat arra, hogy ők maradjanak otthon a gyerekekkel, igen kevés férfi él ezzel a lehetőséggel. Főképpen a kora gyermeki tudatos oktatással és neveléssel lehetne elérni, hogy az örökölt és hagyományosnak vélt nemi szerepekről megváltozzon a közvélekedés. A legújabb 1995-ben a Parlament által elfogadott Nemzeti Tanterv nem tartalmaz még csak utalást sem a társadalmi nemi szerepek problematikájára.

5.2 A Magyar Kormány és a politikai pártok és képviselőik általában szexista viselkedésről és gondolkodásról tesznek tanúbizonyságot. Ez nemcsak informális viselkedésükben és kijelen-

téseikben érhető tetten, hanem Tóth Andrea szociológus tanulmányában egyértelműen kimutatott tény. A tanulmány az 1990-es és 1994-es választások választási kampány hirdetéseit elemzi a társadalmi nemi szerepek és megjelenési formáik szempontjából. A tanulmány megállapítja, hogy mindegyik politikai párt a hagyományos férfi és női nemi szerepeket követte és ábrázolta hirdetéseiben.

7.2.3 A politika körében a nők erősen alul-reprezentáltak, mind az országos és helyi szinten, bár a helyi szinteken a helyzet valamivel jobb. Ennek a jelenségnek az okai sokrétűek. A magyar társadalmi közeg nem veszi jó néven a nők részvételét a „nagypolitikában”. A nők nem képesek érdekeik képviseletére, és előtérbe helyezésére valószínűleg önbizalmuk hiánya miatt, valamint amiatt, mert nem hajlandóak vállalni a politikában való részvétellel, a politikussá válással járó áldozatokat. Bár a mai magyar politikában egy-két példája akad a női politikusoknak, ők még a kivételekhez tartoznak. A férfiak által dominált politikai hatalom nem óhajtja befogadni a tehetséges nőket a politika körébe.

11.11 A munkahelyi szexuális zaklatás még nem minősül büntetendő cselekménynek a magyar jogrendszer szerint.

12.1.4.5 A magyarországi abortusztörvény viszonylag liberális (1992 óta). Magában foglal egy elemet a kötelező tanácsadást, melyet szükségtelemnek és a nőkre nézve sértőnek találunk. Ugyanakkor a szexuális nevelés igen alacsony színvonalú és csekély mértékű, szinte „hatástalan”-nak tekinthető, és különösen nem foglalkozik a fiatal nők speciális problémáival.

12.6 Az egészségügy helyzete Magyarországon általában kétségbeejtő. A társadalom bizonyos csoportjait még külön nehézségek sújtják, mikor igénybe szeretnék venni az egészségügy szolgáltatásait, ilyenek pl. az idősek, a cigányok és a nők is. A hagyományos nőgyógyászati, terhesgondozói és szülészeti praxisok túlélése igen rossz hatással van a nők helyzetére. Ugyanakkor újító és alternatív kezdeményezéseiket szinte lehetetlen kivitelezni, az általános társadalmi felfogások, a hagyományos szakmai vélemények továbbélése és a bürokrácia által állított nehézségek miatt.

Az országjelentésről a szakértők elismerően nyilatkoztak. A Külügyminisztérium levélben köszönte meg a Hálózat munkáját, ebből idézzük: „Az alkalmat felhasználva szeretnénk megköszönni a Feminista Hálózat gyors és készséges közreműködését, amelyet a Bizottság kérdéseire adandó válaszok kidolgozásához nyújtottak, és amelyek nagy mértékben hozzájárultak a CEDAW által is megfelelőnek és kimerítőnek értékelte sikeres „védéshez”. Abban bízunk, hogy a soron következő periodikus jelentés összeállítása, illetve annak megtárgyalása alkalmával is hasonlóan széleskörű együttműködés alakul ki mind a kormányzati oldalon, mind pedig a civil szféra szintjén.

Von Trotta

Októberben az Örökmozgó vendége volt Margarethe von Trotta német filmrendező, aki elsősorban női témájú filmjeiről ismert. Ólomidő című filmje 1981-ben elnyerte a velencei Arany Oroszlán díjat. Filmjeit a kritikusok „börtönfilmeknek” nevezték, amelyekben a női lét dialektikája ismétlődik: kizárva a társadalomból, bezárva a családba.

A hetvenes évek müncheni és berlini filmfőiskoláin sok nő fejezte be tanulmányait, hamar rá kellett azonban döbbenniük, hogy az Új német film anyagi támogatásában nem a férfiakkal egyenrangúan részesülhetnek. Így 1971-től rendszeres feminista filmszemináriumokat kezdtek szervezni, majd megalapították a „Nők és film” (Frauen und Film) című újságot, melynek egyik munkatársa Von Trotta volt. A hetvenes évek Németországa a feminista mozgalmak egyik központja, a feminista viták egyik fontos pontja pedig a film patriarkális rendjének kritikája, illetve hogy hogyan lehet női filmeket készíteni. Egyre több író és rendező állítja művei középpontjába a nők közti kapcsolatot, a feminizmust és más, nőket érintő kérdéseket. Az egyik legtöbbet feldolgozott téma az anya-lány, illetve apa-lány kapcsolat. Ezek a filmrendezők ugyanis olyan nők lányai voltak, akik a háborút átérték, a gyerekeket rendkívül nehéz körülmények között nevelték fel és akik az ötvenes évekre szigorú, félelemmel teli és neurotikus nőkké váltak, akik lányukat nem tudták felkészíteni a független életre és arra, hogy a nőiségről alkotott férfi sztereotípiákkal szembe tudjanak szállni.

Az egyik legismertebb német filmrendező Margarethe von Trotta. A hatvanas évek végén mint a német új hullám kiemelkedő színésznője tűnik fel, Volker Schlöndorff „Szalmaláng” című filmjében nyújtott teljesítményéért a német kritikusok díját nyeri el. 1975-ben közösen rendezi Schlöndorffal a „Katharina Blum elveszett tisztességét”, majd önálló rendezésbe kezd. Főbb témái a nők egymás közti kapcsolata, a feminizmus, emancipáció, a német társadalom, a terrorizmus politikai célok érdekében, öngyilkosságok, izoláció és magány. Von Trotta elképzelhetetlennek tartja, hogy a németországi szituációtól teljesen független, apolitikus filmet csináljon. Legtöbb filmje valódi és aktuális történetet dolgoz fel. A német történelmet a nők nézőpontjából látatja, a nők tapasztalatai alapján. A nőmozgalmak felismerése, hogy ami privát az egyben politikai is, egyet jelentett a társadalomban betöltött szereptér bővítésének jogával, és ez az amihez Von Trotta filmjeiben újra és újra visszatér. A rendező Berlinben született a második világháború közepén, az érettségi után rövidesen Párizsba utazik, ahol forgatásokra jár el, az új hullámos rendezőkkel ismerkedik és asszisztensként dolgozik. Germanisztikát és romanisztikát hallgat az egyetemen, majd a hatvanas évek második felétől a stuttgarti és egy frankfurti színház tagja. 1967-től játszik Herbert Achtenbusch, Fassbinder, Reinhard Hauff és Volker Schlöndorff filmjeiben. Első önálló játékfilmje, a „Christa Klages második ébredése” rendkívül nagy sikert arat. A film központi figurája egy óvónő, aki bankot rabol, hogy egy alternatív óvodát megmentsen a bezárástól.

Menekülése során két teljesen különböző temperamentumú és társadalmi háttérű nővel kerül kapcsolatba, akik hozzásegítik Christát a „második ébredéshez”.

Von Trotta visszatérő témája a két nő közti emocionális függőség, mely két nő vagy testvérei egymásnak, mint az „Ólomidőben” vagy a „Nővérek vagy a boldogság egyensúlyában”; vagy pedig rokonsági kapcsolatban állnak egymással, mint a „Józan örületben” vagy a „Christa Klagesban”. A „Nővérek”-ben két különböző karakterű nővér próbálja a közös családi múlt gyötrő emlékeit megoldani. A fiatalabb és az életben sikertelenebb lány a film végén öngyilkosságot követ el, hogy magabiztos nővért megbüntesse annak szigorúságáért és látványos érzéketlenségéért. Halála után nővére, aki szerint mindenki pótolható, magához vesz egy életvidám lányt, aki azonban nem hajlandó a halott testvér szerepét eljátszani. A film Bergman „Persona” című filmjére emlékeztet, ugyanakkor azonban különbözik is tőle, hisz itt a két nő közti verseny nem a strindbergi hatalmi harc része. Ellenkezőleg, a film a függőség és az erőszak kérdését nem az uralkodás, hanem a másikkal való egyesülés fényében vizsgálja – amit az idősebb nővér megérteni képtelen, hiszen „szupernő” szerepei által már tökéletesen interiorizálta a férfivilág értékrendjét.

Következő filmje, az „Ólomidő” fergeteges szakmai és közönségsikere tette Von Trotta nevével híressé az egész világon. A film az 1981-es velencei filmfesztivál nagydíját nyerte el. A két nővér, Juliane és Mariane gyermekként éltek át a háborút, a bombázásokat, majd tanúi a német gazdasági csodának és a német kiábrándulásnak. Juliane egy feminista lap szerkesztője, Mariane pedig a Baader-Meinhof csoport tagja lesz és terrorcselekedetekkel próbál hatást gyakorolni a német vezetésre. A terroristamozgalmakban fontos szerepet töltöttek be a nők: Ulrike Meinhof és Gudrun Esslin sokak példaképévé vált, és rengeteg rendezőt arra sarkallt, hogy az erőszak szociális és pszichikai háttérére készítsen filmet. Az „Ólomidőben” a terrorizmus háttérében, mintegy motivációjaként a szigorú családi törvények állnak. Mariane terrorizmusa azonban nem elvont dolog; Von Trotta megpróbálja filmjeiben a radikális Másikat nézőközölkévé, az Extrémet logikussá tenni.

„Józan örület” című filmje a legszélsőségesebb kritikát váltotta ki. A film két nő barátságából szerelmi szenvedéllyé alakuló kapcsolatát ábrázolja. A férjnek, hasonlóan Von Trotta más filmjeihez nincs különösebben fontos szerepe. És ez az, ami miatt a rendezőt férfigyűlölnök titulálták, a másik nem iránti érzéketlenséggel vádolták. Az Örökmozgóban is elhangzott vádja Von Trotta azzal vágott vissza, hogy Wender és Herzog filmjeiben rendszerint a női szereplők maradnak a háttérben, az urak mégsem kapnak ezért soha szemrehányást.

Legutóbb készített filmjének „Az ígéretnek” forgatókönyvét a két Berlin újraegyesülésének történetét jól ismerő Peter Schneider írta. Az 1961-ben kezdődő történet egy szerelmespárról szól, akik egymástól elszakadni kényszerülnek, egyikük Kelet-Berlinben, másikuk Nyugat-Berlinben marad, hogy végül, amikor ledől a fal, újra találkozzanak.

Következő filmjét a náci időszakban zsidó férj mellett kiálló német nőkről szeretné forgatni, de a producerek szerint „ma már erre nincs igény”. Von Trotta és a többi német rendező helyzete nem könnyű. Helyzetük bizonyos mértékben kedvező, hisz a hetvenes évek offenzív női filmmunkáinak köszönhetően ma már egyre több nő dolgozik a filmgyártásban, és a filmfőiskolák tanulóinak több mint ötven százaléka nő. Munkájukat nagymértékben segíti a két német női filmszövetség, a „Femiale” és a „Femme Totale”, amelyek női filmekkel foglalkoznak, illetve kritizálják és analizálják a még mindig férfidomináns szakmát, próbálva minél nagyobb teret nyújtani a filmrendezőnőknek. A Filmes Nők Szövetsége, mely a hetvenes években a filmes nők lobby-eszközeként szolgált, a kilencvenes évekre pusztán információs szolgáltatásra redukálódott. Ennek legfőbb oka a rendezők önmagukról és a filmiparban elfoglalt szerepükről alkotott képük megváltozása. A német nőfilm többnyire feminista hangvételű, mondható anyáinak lányai már csak részben azonosulnak azok céljaival. Ez a fiatalabb nemzedék nem érzi feltétlenül hátrányosnak helyzetét a férfiakéval szemben, hanem ezt mint a filmszakma szükséges velejáróját tekinti. A hetvenes évek filmcsinálónői kollektív tudatának és céljainak helyébe ma sokkal inkább az egyéni sikerilátások léptek. A német nőmozgalom fejlődésének részben megfelelően az explicit női témákkal foglalkozó filmek inkább kivételnek számítanak. Ennek azonban nem feltétlenül az érdektelenség az oka: a rendezőknek nagyon nehéz támogatást nyerniük NŐI témájú filmjeik számára, ezek ugyanis már kimentek a divatból.

Margarethe von Trotta új forgatókönyve tehát egyelőre még a fiókban hever.

Varró Szilvia

Nőcsoportok

Sorozatunkban folytatjuk a nő-szervezetek életéről, tevékenységéről szóló beszámolók közzétételét. Ez alkalommal is két szervezet mutatkozik be.

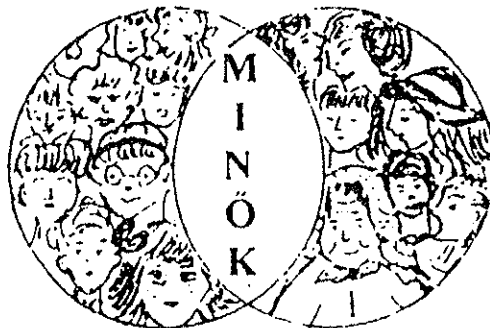
MINŐK

Egyesületünket 1996. január 2-án jegyezték be a Cégbíróságon, s azzal a céllal hoztuk létre, hogy a nőket olyan közösségbe tömörítse, ahol ötleteik valóra válhatnak, szervezőképességüket próbára tehetik, közös gondjaikat fórum elé vihetik.

A mai helyzet szükségessé teszi, hogy a nők túlélési képességekkel rendelkezzenek, nem maguk miatt, hanem a család érdekében. Hatni próbálnak a döntést hozó férfiakra; nem nőiességükön, hanem a lebecsült női logikán keresztül.

Munkaterv alapján dolgozunk. Eddigi tevékenységünkben nagyon fontosnak tartottuk a többi civil szervezettel való kapcsolatteremtést. Így a Miskolci Humán Szolgálat Alapítvánnyal, az Ifjúságért Alapítvánnyal közösen előadásokon vettünk részt a következő témákban:

- civil szervezetek koordinálása
- demokrácia, önkormányzat
- felmérés, hogyan működnek a civil szervezetek (Sandra Parisal Franciaország) civil szervezetek és a helyi önkormányzat együttműködése
- nonprofit törvény (dr. Koloszar Lajos országgyűlési képviselő).

Bemutkoztunk a nyilvánosság előtt. Rendezvényeinkről folyamatosan megjelentek a tudósítások a helyi rádióban, televízióban, sajtóban.

Első önálló rendezvényünk a „Művészet, szépség és a nők” című művésztanárnők alkotásaiból rendezett kiállítás volt, amelyet Szanyi Péter szobrászművész nyitott meg és egy hónapig

volt látható a TIT kiállítótermében. Politikusnők és az anyaság című anyák-napi ünnepségünkön vendégünk volt T. Asztalos Ildikó önkormányzati képviselő, Szűcs Erika megyei önkormányzati képviselő, Korinthisz Katalin országgyűlési képviselő.

Civil szervezetek, civil Kerekasztal című estünk előadója Bányai Péter volt, a Jogvédő Liga elnöke. A Dianetika előadást Horányszky Éva tartotta.

Beléptünk a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Természetjáró Szövetségbe, velük kirándultunk Ópusztaszerre.

Kapcsolatban vagyunk a Bölcső Alapítvánnyal, hogy Miskolcon is létrejöjjön az elhagyott újszülöttek számára egy átmeneti őrzőhely.

További terveink között szerepel egy előadássorozat a pozitív gondolkodásról, életvitelről LÉGY ÖNMAGAD címmel. Lesz még asszonytorna, kismama klub, családi véradás (a Nőgyógyászatnak felajánlva), Fűben, fában orvosság c. előadás.

Címünk:

3531 Miskolc, Nagy Sándor u. 11.

Telefon: (46) 350-353

Nők a barikádokon

1956 – a forradalom negyvenedik évfordulóján elhangzott egy sor hivataloskodó méltatás, legalább annyi magyarkodó torzítás, kisajátítás és persze a nemzeti ünnepeinken már megszokott neofasiszta mocsok. Egy valamit nem hallottunk a polgári demokrácia hetedik évében: hogy 1956 a nők forradalma is volt.

A munkások, a diákok, az utcai megmozdulók egy része jobbfajta szocializmusért, megint mások többpártrendszerért és szabad, demokratikus kapitalista viszonyokért harcoltak a barikádokon – bármi volt is a cél, a nők ott voltak. Az ún. értelmiségi és

pártelit persze már akkor is főleg férfiakból állt, de a Széna téren, a Corvin közben, a körúton, a szűk hatodik, nyolcadik kerületi utcákban és a tág vidéken a nők teljesen egyenrangúan vettek részt a sztálinista pártállam elleni fegyveres szabadságharcban, önkéntelenül is megvalósítva azt az emancipációs ígéretet, ami a kommunista hatalom szájából csak olcsó hazugság volt. 1956. december 4-én, egy hónappal a forradalom vérbefojtása után lányok és asszonyok fekete ruhában némán kivonultak a Hősök terére, az ismeretlen katona emlékművéhez és megemlékeztek a halottairól. A hatalom gyáván szétkergette demonstrációjukat, és később is kegyetlenül leverte minden ellenállást,

amelyből például a jogi karra járó lányok is bátran kivették részüket. Talán patetikusan hangzik, de szerintem ma Magyarországon elképzelhetetlen női egyenjogúsági harc nélkül, hogy ne emlékeznénk 1956 lányaira, asszonyaira, az ismert és ismeretlen hősnőkre, Kéthly Annára, Rajk Júliára, Wittner Máriára, Tóth Ilonára, Mányi Erzsébetre, a kádári megtorlás számtalan halálra ítélt, kivégzett vagy életben maradt 56-os áldozatára, a fiaikat és lányaikat vesztett anyákra, akik ugyan nem voltak feministák, de többet tettek a szabad társadalomért, mint amennyi időt a történelem adott nekik.

Reb Ella

„...Csendőr Őrs vezető úr miként Kapczáskodott belénk a vásár Téren Május 31dikén...”

„Kelt levelem 1908dik (év) Június 1ső napján Tiszteletel Svimmer Róza társnőmnek Méj tiszteletel Felkérjük Szeretet Társnőnket és az egész egyletbeli Társnőinket kik velünk együtt testvériesen éreznek. Legyenek szíves elfogadásal ezen pársor írás beli panaszos leve- lünket ... és (legyenek) Figyelmes elovasással a mi velünk Meg Történt...”

Ezekkel a sorokkal kezdődik az a mintegy kilencven éve kelt, mindeddig a levéltári ismeretlenségben rejtő levél, amelyet a Balmazújvárosi Szabad Nőszervezet tagjai küldtek a budapesti székhelyű Feministák Egyesületének. Az írás tudományát a sorok tanúsága szerint alig-alig ismerő balmazújvárosi nők a csendőrökkel konfrontálódtak a vásártéren és ügyük jogorvoslata miatt keresték fel a pesti feministákat.

A két szervezet kapcsolatáról annyi ismert, hogy több éven át leveleztek, és hogy a Nő és a társadalom havonta megjelenő számait a pesti egyesület rendszeresen elküldte a balmazújvárosi csoportnak (térítésmentesen). Schwimmer Róza a Feministák Egyesületének több tagjával együtt nemegyszer látogatott Balmazújvárosba, ahol előadást tartott és beszélgetett a helybeli nőcsoport tagjaival.

A balmazújvárosi nők a magyar feministák angliai látogatása alkalmával a küldöttség tagjai között voltak.

Mindezek a szórványos tények a feminista mozgalom hazai történetének egy új megközelítését teszik lehetővé. Mindeddig a témával foglalkozó legtöbb kutató a Feministák Egyesületét egy pesti, szűk, belvárosi, kizárólag polgári közegben tevékenykedő csoportnak tekintette. Az egyesületről újabban előkerülő dokumentumok fényében úgy tűnik kapcsolatrendszerük, hatásuk kiterjedtebb volt az eddig feltételezettnél.

E kapcsolatrendszer léte mellett legalább olyan ismeretlen az az ellenállás, amelynek egy megnyilvánulásaként fogható fel az az eset, amiről fent idézett levelében Bordás Istvánné 1908-ban beszámol.

A napszámot vállaló parasztasszonyok a szokás szerint Balmazújváros főterén, a templom körüli piacon gyülekeztek, munkára várva. Listyán Dezső ispán megbízottat küldött, hogy béreljen fel embereket idénymunkára. A megbízott a piactéren felszólította a jelentkező fiatal nőket, hogy nyújtsák át neki a munkakönyvet. Ekkor egy asszony odaszólt: „Hová mentek Lányom, hogy csak a munkakönyveteket nyújtsátok és a napszámot Nem kérditek”. Miután a munkára várók megtudták, hogy mindössze napi 10 krajcárt kapnának, akkor egy „jó öntudatos nő megszólalt, hogy adhatna már ispányúr többet is” (kiemelés egy másik, az eseményt leíró levélből).

Arról, hogy ezután mi történt, tanúskodjon az eredeti szöveg, amelyet megpróbáltunk a kézirathoz leghűbben lemásolni:

„A Csendőr őrsvezető Brutálisan elő Lépet és eszt Hangos parancsal kívánta hogy Társnők menjen A Köséházában ne Bújtogason Másokat és ő aszt felelte majd elmenyek regel de most Dolgom van a családaim körében majd bevásárolom a heti eleséget és munkára eresztem őket. És ere az őrsvezető ur meg vívot véle meg fogta Karjánál fogva vonszolta. De egy másik Társnők Meg Kapta és elszólta magát bátran nem ara Menjünk... és (a csendőr) Kardot Rántot de a nő Testvérek Köribe Töben is oda gyültünk és ráförmertünk. De meg nagyon nem ijettünk mert igazágot követelünk. És dühibe (a csendőr) nem tudot mit Teni Panaszt Tet az ór Mester úrnak és az asz Felelte Mért nem használ kardot. (egy másik szemtanú levele szerint az őrmester: „kérdi mi baj van iten, elmondja neki, azt felelte ra mért nem vágta keté mit kutyát”)

És er (a csendőr) aszt monta nem akarta bepiszkolni a kardot. És asz Felete az őrmester úr majd Lesz még enek Piros Leve így Támogatnak minket a rend FelTartó emberei az Álamnak Hogyha mink nem Lázitunk ők Kardot Használnak mégis (...)

összeállította: Acsády Judit

A Csendőrnő örösvetelő Britáleson elő Lipet és eszt
 Kangoz parancsal kívánta hogy Lára nőnk menjen
 A kösög hűzibum ne Bujtlogason. Károkhat és ő
 Az Felelke majd el mennyek regel de most
 Dolgom van a családaim körében majd be visá
 Rólom a heti eles igel és munkára exortemököt
 Esenc az örösvetelő un meg virot vele meg fogta
 Kanyánál fogva von szolta De egy másik Lára nőnk
 Meg Kapta és el szolta magát bitran nem ara
 Menjünk ha ere is Kardot Pámtot de a rö
 Tustvénke Köribe Löben is oda gyűltünk is rá főrmestünk
 Dimeg nagyon nem ijedtünk mert iga rágot kíméletünk
 Es dühibe nem elidol mit Teri Panaszal Let az ör
 Mester irnak és az az Felelke Mint nem használ kardot
 Es er azot mondta nem akarta bepiszkolni a kezét
 Es az Felelke az ör mester ir majd Lára megének
 Turós Leve egy Lámogat nak mintot a rend
 Fel tartó emberei az kiannak Hogyha minke
 Nem Lásitünk ok Kardot Használ nak mégis
 Meg tessik hogy Lásitának tustelt rend fel tartó
 Hadalom mert meg Birkosik anökel is az ör mikösztünk
 Anül nagyobb az özetartas Mert meg Jese is hit a ned
 Nagy örömet találunk meg nyugvást a kalverésztörnöben. Hoz
 meki

Ezel Bízányik Levelünkkel

Karadunk Me meg tisztelések az egyisz női
 tarsadalom nevében En mint Magyar Gábor né elenir
 és Borda Istváné ^{elnök} Kuritot Lára nőjök Ha meg
 Kgyak Legyenek szivesek vilárolni Levelünkre
 Ez Buzjün uera 5232 Borda Istváné ^{elnök}

BUDAPESTI ÍRÁS
 P. 1000

117

Pálfi Ágnes:

8x5

én vagyok a mosogatás
én vagyok a narancssárga műanyag vödör
én vagyok a lépcső a csattogó papucs
én vagyok a felmosóröngy
én vagyok a fehér beleragadt hajszál

most mindjárt felkelek ágyamból
most mindjárt összeszedem magam
most mindjárt jobbik eszemre térek
most mindjárt elhessentem halovány ábrándjaim
most mindjárt becsukom sóvárgó füzetem

az óra mutatja az időt
az óra táncoltatja az üveget
az óra múlattatja az álmokat
az óra örökké körbejár
az óra nem akar elmúlni

még mindig te vagy a blúzom alatt
még mindig te vagy a kezem
még mindig te vagy a combom
még mindig ág-hegyen üldögélek
még mindig te vagy a nap

miért hogy nem merülök bele
miért hogy ki se látszom belőle
miért hogy nem viszem el szárazon
miért hogy megúszom karcolás nélkül
miért hogy megint elveszítem a fejem

maholnap lecseng az egész
maholnap igazad lesz
maholnap kinő a fű
maholnap kimégy a kicsi sírhoz
maholnap meg sem születesz

körülbelül ez itt a kerítés
körülbelül tizenegy éves a kislány
körülbelül öt méter tőle a kutyaól
körülbelül harmincnyolc fokos az árnyék
körülbelül most sétál Péntek a parton

ide s tova elolvadoznak a papírmásék
ide s tova felnő s a hajóra gondol
ide s tova táncol a tenger, habzik az ég
ide s tova kéken fodroz a hajnal
ide s tova röppen a szürke madár

Fabó Kinga

A fül

Mintha egy szentélyhez járulnának, úgy
jönnek, jönnek a füleimhez. Még jó,
hogy szép nagy füleim vannak.
Mélyek, öblösek.
Jönnek a csípő- és kebelméretek.

Jön a magányos. Neki a férjem kell.
Jön a családanya. Ő férjezett, frigid.
Ha éppen nem jön, nyelveket
tanul, meg utazik.
A lesbikus? Ő el se jön. Pedig őt

elcsábítanám. Jobb híján a fülem
hegyezné önmagát. (Jó nagy.)
Nőies nőt elvből nem hívok meg.
Férfiakat sem. Hozzájuk
én megyek.

De nekik is csak a füleim kellene.
Es a szájak? Be nem állnak.
Es a fülem? A fülem, az néma.
Csak a fülbevalómat cserélem néha.
A fülemet, azt nem hagyom.

Fabó Kinga: Elég, ha én tudom című ősszel megjelenő verseskötetéből.

Az előző számunkban hibásan közöltük Fabó Kinga versét. A művésztől elnézést kérünk. A szerk.

ELNEZEST, MAGA FEMINISTA? Költői '96

Nem vagyok feminista. Minek is?!
 Boldog vagyok, tartós, kiegyen-
 súlyozott kapcsolatban élek
 jóképű sikeres férjemmel...

A feministák általában
 csúnyák, férfigyűlölők, leszbikusok

Igaz, néha vitatkozunk. Mégis-

Szabadnak, egyenjogúnak érzem
 magam - ezért minek kell

Ezért "mi" nem harcolunk hiába-

